

ДД ЗЧЗ

Р24

Ж. РАХИМОВ

Одилжон
Носиров

Чортоқ — 1993 йил.

Жўрахон РАҲИМОВ

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ НОМЗОДИ

Одилжон НОСИРОВ

ҳаёти ва ижоди

Тақризчи: филология фанлари номзоди, доцент

М. МАЪМУРОВ

Масъул мұхаррир: филология фанлари доктори,
профессор

Б. ТУРДАЛИЕВ

Мусаввир Шарифжон ТОШПУЛАТОВ

К И Р И Ш

«Давлатимизнинг қанчалик тез улғайиши—дейди Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Шароф Рашидов таваллудининг 75 йиллигига бағищланган тантанада сўзлаган нутқида,—куч-қувват ато этиши, дунё ҳамжамиятида ўзига муносиб ўрин әгалаши авваламбор, ҳалқимиз маънавий савияси, ғурури ва фахри нечоғлик юксак бўлишига боғлиқдир. Ана шунч ийобатга олган ҳолда янги жамият барпо этмоқчи бўлиб, энг асосий йўналишлардан бири сифатида ҳалқимиз тарихини, маънавий қадриятларимизни тиклаш вазифасини қўйди». 1.

Кишилар маънавий дунёсини бойитишнинг хилма-хил шакллари бўлиб, улардан бири фан, адабиёт, санъат ва маданият тараққиётига ўзининг муносиб улишини қўшган кишилар хаёти, фаолиятини ўрганиш, ташвиқ этишдан иборатдир.

60 ёшга кираётган, умрнинг қарийб 40 йилини ўқитувчилик насбига багищаган, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, Республика ёзувчилар уюшмаси аъзоси, адабиётшунос, шоир, таржимон, профессор Одилжон Носировнинг ҳаёт йўли, ижодий фаолиятини ўрганишга арзигулидир. Ушбу рисола заҳматкаш инсон, меҳрибон мураббий, ташкилотчи, эҳсонли ижодкор ҳақида ҳикоя қиласиди.

УМР ПОГОНАЛАРИ

Мён учун Одилжон Носиров ҳақида илмий-оммабоп асар ёзиш ҳам қийин, ҳам осон. Унинг қийинлиги шундаки, Носировнинг ижодий фаолияти кўпқиррали, ҳар бир қирраси ҳам ўз тугалланмаси, нийҳояси билан катта бир мактаб бўлиб, муаллифдан чуқур мушоҳадалиликни талаб қиласиди. Шунинг учун бўлса керак у ҳақда қалам тебратувчи киши у босиб ўтган олис, машаққатли йўлни, бу йўлда фақат қалам ќучи билан қўлга киритилган ижодий ютуқни Носировчилик бидиши, қалбан ҳис қилиши, шундан кейингина қоғозга тушириши лозим. У билан бирга юрган, ижоди меваларидан тотиб

1. «Ўзбекистон овози» рўзномаси, 1992 йил, 1 октябрь.

турган, ҳамфирк киши учун эса осондир. Менга иккичиси тааллуқли. Мен тенгдошман, ижодкор сифатида ҳаёти, ижоди билан ҳамон ошноман. Шу туфайли қўлга қалам олиб, бу ишга дадил киришдим ва дўстликнинг рамзи сифатида у ҳақдаги «адабий портрет»ни вужудга келтирдим. Бу йўлда бўрттиришлар, нуқсонлар бўлса кўнгил яқинликнинг майли бўлиб ҳисобланади.

Одилжон Носиров 1933 йил 22 апрелда Наманган вилоятининг Чортоқ ноҳиясидаги Чортоқ шаҳар ҳудудига жойлашган «Бўланак» қишлоғида ўқимишли оиласда таваллуд топган. Бобоси Мулла Муҳаммад Мансур Чортоқда муддарис, аълам, қози бўлиб хизмат қилган. У чўқур билимли, маърифатли киши бўлиб, ўз ўғли—Одилжоннинг отаси Носирхон ибн Мулло Муҳаммад Мансур аз Чортоқийга 2000 дан ортиқ араб, форс-тоҷик, ўзбек, татар тилларидаги китоблар мерос қолдирган. Мулла Муҳаммад Мансур ўғли Носирхонга саводни ўргатади. Ёш Одилжоннинг хат-саводини барвақт чиқишида отасининг роли шак-шубҳасиз катта бўлган. Шу билан бирга унинг аммаси Робия холанинг хизматлари бениҳоядир. Робия ҳола эринмай Одилжонга эски ёзувни ўргатди. Ҳожа Аҳмад Яссавий ҳикматлари, Навоий ҳиқоятлари, Машрабнинг мусикий шеърлари холанинг қунти ва матонати орқали Одилжон қалбидан, онгидан жой олади. «Шаҳнома», «Девонаи Машраб», «Мантиқурт—тайр» узоқ тунлар ўқиб берилган китоблар бўлган.

1937 йилда болалар боғчасига анча мунча шеър айтиб борган Одилжон 1941 йилда бошлангич мактабга қатнайди. 1945 йилдан 8—ўрта мактабга қатнади. Мактабда адабий муҳит жонли тарзда әди. Ҳозирда турли жойларда ишлабётган филология фанлари доктори Маликжон Муродов, филология фанлари номзоди Маҳмуджон Маъмурев, ушбу сатрлар соҳиби, журналистлардан Собир Турғунов, Аълоҳон Ғозиев, қrimтатар шоири Зокир Қуртнезировлар шу мактабда ўқир, бадиий ижод билан қизгин шуғулланар әдилар. Одилжон ҳам шеър ёзишни ана шу пайтда бошлаган. Бу унинг адабиёт дётган оҳанрабо гўзалликка ишқи тушди деган гап әди. 1950 йилда 10-синфи битирган Одилжон 1952 йилда Улугбек номидаги Фарғона Давлат пединститутининг ўзбек тили ва адабиёти факультетига ўқишга кирди. Бу ўқув даргоҳи унга катта ва ёрқин йўлга чиқиши учун жиддий имконият яратди. Адабий йўлмий жараён ўз бағрига олди. F. Гулом, A. Ҳаҳдор, Яшин, Зулфия, Уйғун, Сайд Аҳмад, A.

Мұхтор, Мирмуҳсін сіңгари таниқли ёзувчی ва шоирлар ойлан учрашувлар, адабий тұғаралар, баҳс-мунозаралар нинг сáмарали таъсири кучли бўлди У ҳозир жумҳурияти мизда ва ундан ташқарида танилган Охунжон Ҳакимов, Олимжон Холдор, Робиддин Исҳоқ (марҳум), Нуриддин Бобохўжаев, Санобар Ҳсанова, Йўлдош Сулаймон, Назиржон Баракаев, Шукрулло Файзулаевлар билан бир сафда оадий адабиёт асарларинни ўрганди ва ўзи ҳам дадиллик билан қалам тебратди.

1956 йилда ўқиши тамомлаб Чортокқа келди. Ўзи ўқиган мактабда ўқитувчилик қила бошлади. Орадан иккى йил ўтгач, Наманган Давлат педагогика институти (ҳозирги университет)нинг ўзбек тили ва адабиёти кафедрасига ўқитувчи этиб ишга қабул қилинди. Ушандан буён бу даргоҳда жонкуярлик билан хизмат қилиб келаяпти. Ўзбек адабиётидан дарс бериш жараёни уни маҳсус илмий иш қилишга олиб келди. 1969 йилда «Ўзбек адабиётида газал жанри, унинг пайдо бўлиши ва ривожланиши» темасида диссертация ёқлаб, филология фанлари номзоди илмий даражасини олади. 70—90-йиллар орасида 100 дан ортиқ илмий мақолалар ёзди, қўллэзмаларни назардан ўтказди. Ижодий тақризлар қилди. Нашриётларга тавсияномалар битди. Кўзга кўринган иқтидорли олим булиб танилди.

У Ўзбекистон Ёзувчilar уюшмаси аъзоси сифатида ёзувчilar уюшмасида фаоллик кўрсатиб келяпти,

О. Носиров шеърий, адабий-танқидий, таржимонлик ишлари билан жiddий шуғулланмоқда.

У университетда хўжалик ҳисобидаги Тиллар ва эски ўзбек ёзувини ўрганиш факультетини ташкил этди. Ҳозир мазкур факультет вилоятгина эмас, республика миқёсида фаолият кўрсатмоқда.

«Бугун босиб ўтган йўлимни таҳлил қиласар эканман,— деб ёзади О.. Носиров.— ютуқларга қараганда камчиликларим етган орзуларимга қараганда етолмаган армонларим, эришган ютуқларимга қараганда эриша олмаган орзуларим кўп эканлиги ойдинн бўлиб қолди. Бунинг әнг асосий сабаби сорсаломат юрган, ёш ва ғайратли бўлган йилларда вақтнинг қадрига етмаганлик, ўзимдан катта, тажрибаси баланд бўлган одамларнинг маслаҳатларига қулоқ олмаганиligim, кўплаб қилиниши лозим бўлган ишларни эртага қолдирганим ва бошқа сабаблардир».

Олмиш ёшлиги нишонланаётган қалби ёш бу ижодкор ҳо-

зир ҳам тиңиб-тинчимай катта ижодий иш ишқи билан ёниб яшамоқда.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Фармонига асосан кўп йиллик ҳалол меҳнати, илм фанни ривожлантиришдаги ва юқори малакали мутахассислар тайёрлашдаги хизматлари, жамоат ишларидаги фаол қатиашганликлари учун мукофотланган Наманган Давлат университетининг ўқитувчилари, профессорлари қаторида «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси» унвонини олган ОДИЛЖОН НОСИРОВ ҳам бор.

ИЛМИЙ ҲАҚИҚАТЛАР ИЗЛАБ.

О. Шарафиддинов адабиётчи—олимнинг заҳматли меҳнатига баҳо бера туриб, шундай деган экан: «... илмий иш нинг чинакам қиммати, тадқиқотчининг чинакам фаолияти фактларини чуқур таҳлил қила билишда, улар орасида алоқаларини очиб, муайян тенденцияларни, адабий жараённинг муайян қонуниятларини аниқлай билишда кўринади».

Мазнур фикрлар Одилжон Носиров фаолиятидаги ёрқин қирралардан бири мунаққидлигига тұла тааллуқли, дейиш мүмкін. Унинг ўзи университетда ишлаш жараёнида адабиётдан даре бериш билангина кифояламади. Узи тарғиб қылған адабий асарнинг «мағзи»ни қақиб, талабадарга түшүнтириш тартиби билан қаноат ҳосил, қылғаны йўқ. Амалда адабиётнинг очилмаган, тилга олинмаган,... томонларига эътиборни қаратди. Кўзи очилмаган, чашмани очишга, унинг ҳузурбахш зилол сувидан китобхонга баҳра беришта азм этди. Чайналган темадан қиялаб ўтди. Зерикарли тасвирга яқин келмади. Фақат бир нарсага бутун, қалби билан киришиди—у ҳам бўлса оригиналлик сари дадил ва шиддат билан одим ташлади. Биз кузатган 100 дан ортиқ илмий-танқидий мақодалар ана шундай тер тўкиб, меҳнат қилиши орқасида юзага, келған ва китобхон, ўқувчи, мұхаббатиңи, қозонишдан ташқари, адабий жамоанинг ҳамиша эътиборидаги, асарларидир. Дастлаб у ўзбек классик адабиётига, мурожаат этди. 1987 йилда «Ўзбек классик адабиётидаги газалнинг турлари» мавзууда Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика илмгоҳи ўқитувчилар, профессорлар ва аспирантларининг XXIX илмий конференциясида мазмунли доклад қияиб, тингловчиларнинг олқишлиарига сабаб бўлган эди. Ўзбек адабиёт

тідай ғазалі мұшсира, ғазалі мұвашишақ; ғазали мұламма сингари ўнлаб ғазалнинг күринишларини излаб, топиб, улар ҳақида фикр билдирган. У умумий тарзда әмас, конкрет тарзда ана шу мавзуни ёритган. Унинг «Ғазал ва мусаммат» номли мақоласи мушоҳадларга бойлиги билан ҳарактерлидир. У «ўзбек адабиёттунослигига шу вақтга қадар (1968 йилга Ж. Р.) ғазал ва мусамматлар маҳсус текшириш обьекти бўлмади», дейди ва ўтмишнинг машҳур адабиёттунослари ва шоирлари Шамсиддин Қайс Розий, Рашидиддин Ватвот, Абдураҳмон Жомий, Хусайн Воиз Кошифий, Қабул Муҳаммад, Муҳаммад Фиёсиддинлар яратган илмий ишларни чуқур ўрганиб, фое-тожик, ўзбек классик адабиёти намояндалари ижоди асосида фикрини ойдинлаширади. Мусамматларнинг пайдо бўлиши, ривожи ҳақида қизиқарли маълумотларни келтирган ҳамда тугал хулосасини баён этган.

Мунаққид бўлар билан чеграланмайди. Ўзбек адабиётида ёрқин из қолдириган шоир ва ёзувчилар ижодини маҳсус ўрганиш обьектига айлантирган. Жумладан, «Машраб ва ҳалқ оғзаки ижоди», «Нодир «Ҳаёт гулшан» асарининг фольклористик асослари тўғрисида» номли илмий тадқиқотлари оригиналиги билан диққатга сазовор. Биринчи тадқиқотда ҳалқ оғзаки ижодиётидан фойдаланишини Машраб адабий меросидан бошлайди. Бобораҳим Машраб ўзигача бўлган ўзбек шоирларининг бу соҳадаги юксак анъаналарини изчиллик билан давом эттирганлиги мунаққид фикру ўйларини ўзига ром этади. Ўзи бу ҳақда шундай дейди: «Машраб—чуқур ҳалқчил шоирдир. Машраб ижтимоий масалаларда ҳалқ тарафида эди. Унинг орзулари ҳалқ орзулари билан воҳид эди». Шунинг учун суюкли шоирнинг шеъриятида мавжуд бўлган ҳалқ тили нақшлари, мақол-мatalлар, қочирим ва образли иборалар О. Носиров қалами билан зийнатланиб, ўқувчи ҳукмига ҳолисона ҳавола этилган. Мисраларнинг равонлиги, вазнларнинг енгиллиги кенг кўламда тадқиқ этилади. Иккинчи мақолада XVIII асрнинг иккинчи ярми ва XIX асрнинг биринчи ярмида яшаган ўзбек адабиёти ривожига баракали ҳисса қўшган Нодир (Узлат)нинг «Ҳафт гулшан» асари ҳақида фикр юритади. «Ҳафт гулшан»нинг гоявий-тематикаси, жанр ҳусусиятлари, образлари, сюжет қурилиши ва бадий ҳусусиятлари таддилга муҳтоҷ эди. Ана шу «кемтиқ», «бўш» жой тўлдирилади ва атрофлича таҳлил этилади. Достон ҳақида ўзбек олимлари ҳам ўз муносабатларини билдириб, унинг у ёки бу томони ҳақида тадқиқот олиб борганликла-

рига қарамай, ҳали ўрганилмай келаётган қирраларини ёритади. Мақола ўз салмоғи ва таҳлили жиҳатдан ўз ниҳоясига етган асардир.

О. Носировнинг бундай изланишлар билан амалга ошган мақолаларини таҳлил этмоқчи эмасмиз. Аммо йирик муаммоли масалаларни күтаришда бир изланиш поғонаси бўлганилигини таъкидламоқчимиз. Гарчи ўзбек адабиётидаги энг етакчи жанр ғазалнинг тараққиёт йўллари ҳақида кенг кўламли илмий иш—диссертация ёзилган бўлса ҳам, узи китоб қилиб чиқаришдаги уруниши муҳим аҳамият насб этади. Унинг ўзи таъкидлаганидай: «Ўзбек классик адабиёти жанрларига, хусусан, ғазал жанрига бағишлиланган тадқиқотларнинг камлиги ўрта ва олий мактабларда адабиётни ўрганишда маълум қийинчилик туғдирмоқда» эди. Мунаққид шу боисдан адабиётшунослар олдида турган ғазалнинг ўзига хос хусусиятларини аниқлашга қўл урди ва «Ўзбек адабиётида ғазал» номи билан 1972 йилда чоп эттириди. Китобга «Кириш»дан ташқари, «Ғазалнинг жанр ҳусусиятлари ва ўзбек ғазалиётининг тараққиёт этаплари ва етакчи тенденциялари», «Ўзбек ғазалиёти турлари ва уларнинг таснифи», «Ғазалнинг бошқа жанрлар билан муносабатлари» ва «Ўзбек совет поэзиясида ғазалчилик традициялари» каби бўлимлардан иборат бўлиб, мавзуни кенг, атрофлича чуқур ёритиш учун хизмат қилади. Зийрак китобхон О. Носировнинг ғазал устида чакана меҳнат қилмаганининг гувоҳи бўлади.

Гафур Гулом қўёмидаги Адабиёт ва санъат нашриёти 1986 йилда «Халқ ижоди ҳазинаси» китобини нашр этди. Ундан Одилжон Носиров билан Охунжон Собировнинг адабиёт-танқидий мақолалари ўрин олган. Китобнинг «Туташ наҳрлар» номи билан аталган қисмини О. Носиров яратган. Бу қисм қўламишининг кенглиги, фикрларнинг теранлиги, мунаққид қалбини, ўйини безовта қилган масалаларни ёрқин ёритиши билан ажralиб туради. Эътиборлиси шундаки, китобни ўқиган китобхон бадий асар билан ошно бўлаётгандай ўзини енгил хис этади. Ёзма ва оғзаки адабиётнинг ўзаро муносабатлари жуда қадими жарихга эга. Адабиётшунослигимизда бу масала бирмунча ёритилган. Аммо «Ҳозирги адабиёт ва фольклор муаммосига,—дейди мунаққид,—багишланган маҳсус илмий иш яратилмай келмоқда. Холбуки, бу проблемани атрофлича ва чуқур ёритишнинг ҳам назарий, ҳам амалий аҳамияти катта». Олим ана шу масалага оид

фикрларни ўзбек классик адабиёти намояндалари ижоди асосида бўён этади. «Ижтимоий тафаккур ва фольклор» номли мақола ҳам бу жиҳатдан характерли. Турди, Машраб, Нишотий, Мунис, Гулханий, Маҳмур, Нодира, Увайсий, Дилшод—Барно, Нодир каби сўз санъати усталарининг ижоди таҳлил этилади. Бунда асосий эътибор кўзда тутилган мавзунинг ёритилиши, албатта, ижодкор яшаган ижтимоий муҳитдан келиб чиқиш орқасида иш тутади. Ҳар қандай аҳли қалам ҳеч қачон ўзи яшаган замондан четга чиқиб кетган эмас, давр руҳи билан яшаган ва ижод қилган. Машраб, Гулханий, Маҳмур каби шоирлар шеърий мероси ана шу жиҳатдан тўлароқ очиб берилган. XIX асрнинг иккинчи ярмида яшағ ижод этган Нодира, Увайсий ва Дилшод—Барнолар ижодига мақолада кенг ўрин берилган. Уларнинг асарларидаги стакчи тенденциялар ақл-идрок, донолик, билим, ишқ, дўстлик, садоқат, меҳнатсеварлик, ҳақгўйлик,adolat, соғдиллик, халқаро дўстлик, ватанпарварликларга алоҳида аҳамият берилган. Мунаққид Нодира шеърияти ҳақида тўхталар экан, мазкур шеъриятни Навоий лирикасидаги аёллар тасвири билан чоғишириш асосида аўз фикрини далиллайди. «Адабиёт жанрлари ва халқ оғзаки ижодиёти», «Фольклор жанрлари ва ёзма адабиёт», «Аruz ва ўзбек халқ оғзаки ижоди» мақолалари ўзида кўтарган масалаларнинг актуаллиги билан ажralиб туради. Биринчи мақолада муаллиф адабий жанрларни классик адабиёт вакиллари ижодидан излайди ва топади. Биз Машраб, Турди, Нишотий, Мунис, Маҳмур, Гулханий ва Нодира сингари илғор сўз санъаткорлари асарларида назира (татаббу) қасида, мусаммат, газал, мухаммас, достон каби адабий жанрларда қалам тебратганиллари кўрсатилган. Шунингдек, текширилаётган даврдаги адабиётдаги қарама-қарши турган реакцион диний мистик ва феодал-сарой адабиёти вакиллари асарларида ҳам даврдларда қўлланилган жанрлар ҳусусида тўхталиб ўтилган, «Фольклор жанрлари ва ёзма адабиёт» номли мақолада ҳам жанр тўғрисида баҳс юритилди.

Маълумки, ёзма адабиёт учун ғазал, мусамматлар, русий, маснавий жанрлари етакчи ҳисобланган. Хўш, ўзбек халиқ оғзаки ижодида-чи? Унда қандай адабий жанрлар мавжуд бўлган? Улар қачон адабиётда пайдо бўлган? Қиссаҳоимли, шеърҳонлик, халқ китоблари, газаллар, мурабба-неби халиқ оғзаки ижодидаги жанрлар конкрет мисоллар воситасидан ойдинлаштиради, уларнинг ёзма адабиётдаги жанрлардан

фарқи очиқ, кўрсатиб берилади. Сўнгги мақола аруз вазни нинг оғзаки поэзияга ўтишига бағишлиланган. Мунаққид тўғри тақидлагани каби «арузнинг ўзбек халқ оғзаки ижодига кириб келиши ва оғзаки поэзиянинг ўз вазнларидан бири бўлиб қолишида классик адабиётимизда кенг тарқалган халқ китоблари ҳам катта роль ўйнайди».

Халқ қўшиқлари, халқ шеъри кабиларга арузнинг кириб келиши, тутган ўрни далиллар билан исботини тоиган. О. Носировнинг илмий фаолияти бу билан чегараланмайди. У ўз иш-тажрибасидан келиб чиқиб, олийгоҳ талабалари учун энг зарур бўлган дарслик яратишга қўл урди, У ўз ёнига забардаст Салоҳиддин Жамолов ва Муҳаммаджон Зиёвуддинов каби олимларни жалб этди. Ҳар уччала мунаққид ўзбек классик шеъриятидаги жанрларни изоҳлаш, келиб чиқишини аниқлаш, назарий жиҳатдан асослаш устида жиддий ўтирадилар ва ўз муддаоларини изчилилк билан амалга оширадилар. Китоб тайёр бўлиб, 1979 йилда «Ўқитувчи» нашриёти томонидан чоп этилади.

Иланр-адабиётнинг ўзак масалаларидан бири. Бу ҳақда у ёки бу соҳа бўйича аниқ тушуңча берилган бўлса ҳам ҳали ўзбек классик шеъриятда маҳсус ўрганиш обьекти қилиб олинмаган эди. Муаллифлар китобнинг «Сўз боши»сида қайд этишганидек, адабий жараён маълум адабий тур ва жанрларни вужудга келтиради, уларни шакллантиради ва такомиллаштиради.

Ўзбек классик адабиёти хилма-хил тур ва жанрларга ғоят бой. Уларнинг ривожланишида илғор, пешқадам бўлган дунёвиҳада адабиёт, инсонларварлик руҳи билан сугорилган демократик ва маърифатчилик адабиёт оқимлари етакчилик вазифасини бажарган, Бу ҳусусан Улуғ шоир ва мутафаккир Алишер Навоийнинг ижоди мисолида қўзга равшан ва тўла ташланади. Ўзбек назми ва насрининг тараққиётини Навоий ижоди билан изоҳлар эканмиз, бунда адабий тур ҳамда жанрларнинг камол топганини яққол сезамиз. Мунаққидлар бу ҳақда гапириб «... адабий жанрлар доирасининг кенгайиши ва такомилига ҳеч ким Навоийчалик буюк хизмат қўлмади, уларни янги тараққиёт поғонасига олиб чиқмади!», — деб тўғри таъқидлаганлар

Ўзбек классик адабиётидаги тур ва жанрларнинг шаклла-

ниши ҳамда такомилида асосий манба—ўзбек ҳалқ поэтик ижоди билан туркий оғзаки ва ёзма адабиётининг ўрқи ва роли бениҳоя каттадир.

Муаллифлар поэтик тур ва жанрларнинг етакчи замини қадим замонларга туташиб кетганлигига асосий диққатни қаратадилар. Антик дунёнинг буюқ арбоби Аристотель «Поэтика» асарида кўпгина жанрларниг ҳусусиятларини белгилаб берган, қонда билан таърифини ишлаб чиқсан. Кейинги назариётчилар, ҳусусан, В. Г. Белинский уларни ривожлантириди, такомиллаштириди ва бойитди. Унинг «Поэзиянинг тур ва ҳилларга бўлинниши» номли асари бу жиҳатдан алоҳида аҳамият касб этади.

Китобни варақлар экансиз ўзбек классик адабиёт асарларини ёритишда Шарқ адабиётшунослигининг роли, шак-шубҳасиз, катта бўлганлигига ҳам алоҳида аҳамият берилганлигини кўришингиз мумкин. Шарқ адабиётшунослиги асосан

«Илми адиб» ез унинг уч назарий тарқиби--«Илми аруз», «Илми қофия» ва «Илм бадеа»лар билан изоҳланиши равшан кўрсатилган. Шунингдек, ўзбек адабиётшунослигининг бу ҳақидаги қўлга киритган муваффақиятлари ҳам исботли очиб берилган.

Ўз-ўзидан аёнки, адабий жанрнинг етакчи турларидан бири газал китобдан кенг ўрин олган. Ҳақиқатан ҳам бунга алоҳида аҳамият бериш лозим эди. Чунки классик поэзиянинг мевали маҳсули шу тур билан узвий боғлиқ бўлиб, узоқ даврлардан бери яшаб келяпти.

Китобнинг битта бўлими ана шу энг фаол ва ҳозиржавоб жанрга бағишлиланган. Газалга таъриф берилади, унинг ҳалқ оғзаки ижодиётига бўлган таъсири тилга олинади, мисоллар келтирилади. Муаллифлар газалининг илк таърифини Шамсиддин Муҳаммад Қайс ар—Розийнинг «Ал-мўъжам фи маойир-ал-ашъор ал-Ажам» асарлари орқали ўз фикрларини изоҳлайдилар. Рӯшиддин Батвот, Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоийнинг бу ҳақидаги назарий қарашлари, тилга олинган, Ҳусусан Навоийнинг «Хазойинул-маоний»да ўзи томонидан келтирилган газал ҳақидаги айтилган гаплар кенг шарҳланган. Алишер Навоий.—дайилади китобнинг шу жойида; аввало, газалиётнинг гоявий-тематик, эстетик томонларига кўпроқ эътибор беради, шоирнинг фикрича, га-

залиётнинг асосий етакчи мавзуи «дард ва сўз» (ишқ ва ишқ оташи)дир.

Эй Навоий, сену Хусрав ила Жомий таври,

Санъату рангни қўй, сўзда керак дард ила сўз
мисралари китобда шоир ғазал ёзганда эътиборни Хусрав
Деҳлавий ва Абдураҳмон Жомий сигнари ёзиш лозимлигини,
санъатпардозлик ва ёлғон (оранг) сўз (шеър)га муносаб эмас-
лиги, шеър учун дард ва сўз (ҳарорат) зарурлигини ўқдир-
ганлигига эътибор қаратилади. Шундай бўлса ҳам, Навоий
ғазалларнинг тематикасини гоят кенгайтирганлигини форс-
тожик поэзиясининг атоқли намояндалари Хусрав Деҳлавийни,
Ҳофиз, Саъдий, Намол Ҳужандий ва Абдураҳмон Жомийлар-
нинг, ўзбек ғазалнависларидан Атоий, Санкокий, Лутфий-
ларнинг илгор анъаналарини ривожлантиргани, бойитгани
алоҳида таъкидланади.

Ғазал ҳам бошқа лирик тур жанрлари сингари, кишининг
ички ҳис-туйғуларини ифодалайди. Унда ҳаёт воқеа-ҳодиса-
ларига бўлган шоирнинг лирик муносабати акс этади. Лирик
қаҳрамон ички кечинмаларининг бутун қарама-қаршилик-
лари, руҳий ҳолатлари бадиий бўёқлар тасвири орқали берилади.
Шунинг учун ҳам ғазал чуқур лиризм билан суғорилган
бўлади. Унинг асосий қаҳрамони лирик қаҳрамондир.

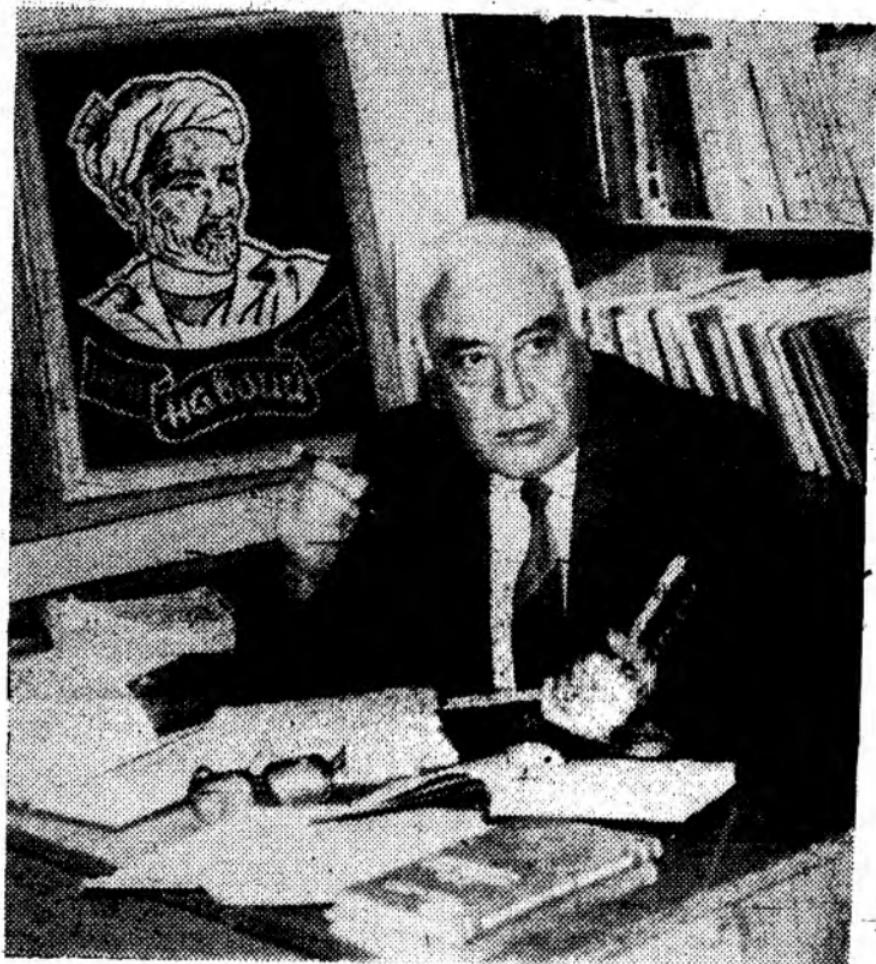
Ғазал «Шарқ шеъриятига хос бўлган лирик тур жанрлари—
қасида, рубоий, туюк, таркибанд, қитъа, фард,
муаммо, чистон ға бошқаларнинг асосий гоявий-тематик ху-
сусиятларини ўзида мужассамлаштирган бир жанр эканнини
билиш мумкин». 1.

Ғазалнинг ўзига хос томонлари мұнаққидлар томонидан
кенг ёритилган. Тахаллус қўллаш, унинг келиб чиқиши
манбаларига ҳам алоҳида тўхтаб ўтилган. Синчков ва
адабиёт назариясига иштиёқманд киши учун маъносининг
«магиз-магизигача тушуниб олишларига шубҳа қолмайди.

Муаллифлар бу билан чегараланишмайди. Ўзлари ҳам бу
ҳақдаги ўзил-кесил фикрларини ўртага ташлайдилар ва та-
халлус қўллаш маълум ижтимоий, ҳаётий сабаблар натижасида
турмуш ва ҳаёт талабларига жавоб тариқасида пайдо
бўлганини кўрсатишиди.

Ўзбек ғазалиётининг вужудга келиши ана шу юқоридаги
иљмий амалий кузатишлардан келиб чиқсан. Бунда асосий
ролни ўйнаган С. Айний, Е. Э. Бертельс, И. С. Брачинский

1. Ўзбек классиқ шеърияти жанрлари, 15-бет.

— Одилжон Носиров ўз ижодхонасида.

А. М. Мирзоев каби олимларнинг бу соҳадаги кузатишларини эътироф этилган. Форс-тожик адабиёти бу соҳадаги самарали роль йўнаганлигини назарий жиҳатдан асослаб кўрсатилди. Газал илк марта форс-тожик адабиётининг йирик шойи Рудакий ижодида шаклланган, кейинчалик Саъдий, Хофиз ижодида тараққий этганлигига алоҳида ургу берилган.

«Ўзбек классик адабиётида,— дейилади китобда,— газолиёт-

нинг пайдо бўлиши ўзбек дунёвий адабиётиннинг туғилиши ва камолоти, шунингдек, ҳалқ оғзаки поэтик ижоди ва форс-тожик классик газалиёти, музика санъати соҳалари билан боғлиқдир», деган ҳулосага келган олимлар XIII-XIV асрлардаги ўзбек дунёвий адабиётдаги газалларни чуқур таҳлил этадилар. «Форс-тожик ва озарбайжон адабиётидаги бу жанрларнинг пайдо бўлиш жараёнини солиштириб таҳлил қиласидилар. Мазкур жанрнинг ривожига улкан ҳисса қўшган ўзбек шоирлари ҳақида тўхталиб, улар ижадидан, намуналар келтирадилар. Газалларнинг бошқа жиҳатлари ҳам кенг ва чуқур таҳлил қилинганки, бу хусусан олий мактаб тала-баларига жуда ҳам катта фойда беради.

Ўзбек газалиётининг ўзига хос етакчи тараққиёт тенденциялари бор. Китобда ана шу муҳим масала кенг ёритилган, ўзбек классик газалиёти тараққиётининг этаплари қўйидагичча белгиланган.

1. XIV—XV асрнинг биринчи ярми ўзбек газалиёти.
2. XV асрнинг иккинчи ярми ва XVI аср ўзбек газалиёти
3. XVII—XIX асрнинг ўрталаригача бўлган ўзбек газалиёти.
4. XIX асрнинг иккинчи ярми ва XX аср бошларида ўзбек газалиёти.

Муҳими шундаки, мазкур этапларга маҳсус тўхтаб ўтилган, бу этапнинг ижодкорлари, уларнинг асаллари, газаллари ва улардаги етакчи тенденция тилга олингизн, илмий жиҳатдан шарҳланган, аниқ, лўнда мисоллар орқали фикрлар ривожлантирияланган. Навоийнинг бу соҳада тутган ўрини ва ролига юксак баҳо берилиб, унинг самарали меҳнати чуқур таҳлил этилган.

Асримиз бошларида ўзбек адабиётига кириб келиб, газалиётининг ривожланишида салмоқли ўрин тутган шоирларга жиддий аҳамият берилиган ва уларнинг ижоди қунт билан таҳлил қилиб кўрсатилган.

Китобнинг бу катта бўлими газаллардаги образлар системаси ҳақида жуда катта билим беради. Назарий тушунчалирини илмий шарҳлар воситасида тўлдириш билан қимматлидир.

Тадқиқотни диққат билан вараглаган ўқувчининг эътибори охирги бўлим—«Ўзбек классик газалиёти классификацияси»га кўзи тушиб қувониб кетади. Чунки ўзбек классик газалиётида, газалнинг 9 та тури борлигини аниқлаб, жамлаб кўрсатилган. Газали хос,

Ғазал йусният матлаъ, ғазали қитъа, ғазали мусажжа, ғазали муламмаъ ғазали мувашшаҳ, ғазали мушоира, ғазали зукофиятйи, ғазали зебқофия бўлиб, уларнинг ҳар биттаси алоҳида-алоҳида изоҳга эга. Фикрлар аниқ мисоллар ёрдамида талқин этилган. Келиб чиқиш вақти, қайси шоирнинг ижодида ўзгариш, мавзусининг ранг-баранглиги, гоявий мазмундорлиги очиб берилган.

Газаллар гоявий тематик жиҳатдан қўйидаги турларга ажратилган. Ошиқона газаллар, орифона газаллар, риндона-газаллар, ҳажвий (сатирик ва юмористик) газаллар, ахлоқий-таълимий газаллар, пейсаж тасвирланган газаллар китобда ўзининг илми таҳлилини топган.

кўрсатилар экан таснидни—турига алоҳида тўхтаб ўтилган.

Китобнинг ўз олдига қўйган энг муҳим, долзарб масалала-ридан бири лирик жанрлар бўдиб, уларнинг классик адабиётда тутган мавқеи масаласига ҳам тўхташни, ёритишини талаб этади. Бу мавзу тилга олинниб жуда яхши қилинган. Бунда ҳали (китоб ёзилиб, нашр этилган даврлар кўзда тутилмоқда—Ж. Р.) кўпчиликга маълум бўлмаган, аммо ўзбек классик адабиётида, изчиллик билан, даврма-давр қўлланиб келаётган жанрлар текшириш объекти қилиб олинган.

«Жанрларни тадқиқ қилиш иши мамлакат бўйича ҳам ҳали ҳал қилинмаган баҳсли масалалардан биридир». «Қарийб минг йиллик тарихга эга бўлган ўзбек лирикаси асосан 61 та жанр билан иш кўрди. «Адабий тур ва жанрлар» китобининг 2-жилдида ана-шу 61 жанр тўғрисида фикр юритилиб, баъзи жанрлар сафдан чиқди, айрим жанрлар янги пайдо бўлди. 2. деб. уларга тўхтааб ўтилган. Масала-га ана ашу нуқти назардан ёндошганимизда баҳсли масалага муносабат билдириб, 18 та жанр ҳақида фикр билдириб ўтилишининг ўзи катта аҳамиятга эга. Булар мустазод, мусаммат, таржеъбанд, трикiband, маснавий, қасида, нома, соқийном, мунозара, марсия, масал, қитъа, рубойй, туюк, фард, муаммо, чистон, тарихдан иборат. Алишер Навоий, турк адабиётшуноси Огоҳ Сирри Левенд, Е. Э. Бертеле, А. Хайитметов, Э. Рустамов, М. Зокирийларнинг мустазод юзасидан билдирган мулоҳазалари келтирилган. Муаллифлар бу фикрларга ўз муносабатларини билдириб, тугал хулоса билдирганлар. Мусаммат тўғрисида ҳам шундай дейиш мум-

кин. Унинг келиб чиқиши манбаи, мазмуни, вақти, кимнини қандай асарлари борлиги ҳақида тұхталған. Мустақил мусамматлар, ғазал асосида яратылған мусамматлар билан бөгли масалалар атрефлича тақдил этилған. Бошқа жанрлар ҳақида батағсызд маълумот берилған, назарий хуоса чиқарылған.

Умуман О. Носиров, С. Жамолов, М. Зиёвиддиновларниниң бу китоби адабиёт назариясининг әнг муҳим масаласи—адабият тур ва шанрлар ҳақида маълумот беріб, үзбек класик аадбиёти билан бевосита шифилланувчиларни назарий билдирилген қуроллантириди.

Китоб үз вақтида нашар этилған. Афсуски, 15 минг нусхада чоп қилингандылыгини ҳисобга олиб, янада түлдриб, янги-янги манбалар билан бойитиб, қайтадан нашар этилганида адабиёт назариясидаң үқитувчиларни, хусусан, талабаларни ғоят хуш нуд этилған булар зди.

О. Носиров илмий фаолиятиңиң қамрови кеңг. У адабиёттеги «теша» терминан соҳаларини күпроқ текширишга интилди

Күлімдә унинг «Узбек адабиётида тенденциялар кураши та риҳидан» номли мұжазгина китоби. Китоб «Үқитувчи: нашарияти томонидан 1987 йилда чоп этилған булишига қа рамай, мұлжалга олинган масалалар долзарблығы билан әзтийорға лойиқ. XVII асрдан XIX асрнинг биринчи ярми гача бұлған даврдаги қарама-қарши тенденциялар, уларнин бадий-эстетик ва фалсафи ҳусусиятларини ўзида акс эттирувчи манбалар ҳақида О. Носиров фикр юритиб, үларның уч гурухға ажратади. Чунончы: 1) Әнг ишончли ва мұътаба манба—шу даврда ижод этгандар шоирлар қолдирған адаби мерос;

2) қарама-қарши тенденциялар кураши ҳақида маълумоттар берувчи муҳим манба турли тазкиралар ва адабиётшунослықта доир асарлардир;

3) У ёки бу даврларда яратылған турли түман тарихий в хроникал асарлар, әсдаликлар, маноқиблар, саёжатномалаң санъаткорлар, айрым давлат ва дин ҳамда маданият арбобларининг ўзаро ёзищмалари, шунингдек, турли хроникалар бергандар маълумотлар. Китобхон ўзи учун әнг қулай, әнг заруана шу манбаларға эга бўлиб, қўя қолади. Олимнинг XVI асрдан XIX асрнинг биринчи ярми гача бўлған ўзбек адабиётдаги иккى тенденциянинг келиб чиқиши, йўналиши, олдига қўйған вазифаларни бажариш учун қилған ҳаракатларини ёритиш илмийлиги, асослигий, үқимишлилиги билан ажралиб.

зиңдан кишиларга катта маълумот берувчи бошқа масалалар ҳам қенг ва чуқур ёритилган.

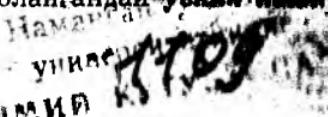
Ўзбек илмий мунаққидлигига назар ташласак, О. Носиров асарларига беғишлиланган сермазмун мақолалар гуруҳига кўзимиз тушади. Уларнинг аксарияти олимнинг илмий-назарий қаражалариний акс этириувчи манбалар ҳақидадир. Р. Орзиқулов, Ш. Холматовларнинг «Ғазал ҳақида рисола» (Самарқанд вилояти «Ленин йўли» рӯзномаси. 1971 йил, 20 ноябрь), Ж. Раҳимовнинг «Ғазал ҳақида китоб» (Янгиқўрғон ноҳияси «Меҳнат байроби» рӯзномаси. 1980 йил, 9 март), Д. Козоқовнинг «Ўзбек адабиётида ғазал» («Наманганд ҳақиқати» рӯзномаси, 1980 йил, 5 апрель) илми-мақолалари ана шулар жумласидандир. Буларда олим яратган илмий асарлар юксак баҳоланган, уларнинг аҳамиятига диққат қилинган.

«ШЕЪР ЗАРУРИЯТ, ШЕЪР ОДАМНИНГ ЯХШИ ЛШАШИ УЧУН, КУРАШИ УЧУН ВА ҮЛГАЙИШИ УЧУН ЗАРУРИЯТ ЭКАН».

Бу ибора Асқад Мухтөрга тааллуқли.. У шеърият ҳақида фикрини давом эттириб шундай дейди: «Ўттиз йил давомида шеър ҳақида тинимсиз ўйладим, унинг ифода шакллари, воситалари приёмлари, руҳи ҳақидаги фикрларим жуда кўп марта ўзгарди: шеър турмуш ўчоридан олинган лаҳча чўғ. у ҳаёттый эпизодга асосланган, сюжетли булиши керак деб, шеър нинг булат турларини тан олмай, анча йил юрдим; шеър ялт этган оний туйғу, завқ-шавқ түғёни, уни фақат музика жанрлари билан қиёс қилиш мумкин, деб шу руҳда анча вақт ишладим, шеър ҳаёт фалсафасининг эссенцияси, фикр, фикр фикр!..

Бу тұлғанишлар менга баъзан зиён, баъзан фойда қилди. Ләкин бир карсада фикрим сира ўзгаргани йўқ: шеър-заруррият. Шеър одамнинг яшаши учун, кураши ва үлгайиши учун зарур. Гёте эса, «Шеърият, сен мени одам қилдинг. Сен билан таниш бўлмаганимда бир умр майиб бўлиб қолган бўлар эдим», — деган экан».

Одилжон Носиров ижодий фаолияти ҳақида ўйлар эканман, ана шу төрғани фикрлар ҳаёлимда гавдаланади. Унинг қало туйгусини, ҳаётдан олган завқ-шавқини қоғоз бетига түниб сола олмаса ороми йўқолиб, руҳан азоблайгандай ўзими яшми

ҳис этади. Шунинг учун ўрта мактаб остонасидан ҳатлаб туриб шеър ёзган бу иктидорли ижодкор қаламини ҳозир ҳам назм хизматига йўналтириб келаяпти. Ўрта мактаб, олий илмгоҳ, ўқитувчилик, илмий педагогик даврлари ҳам шеърият билан бўлган ошиолигига жилга бўлса ҳам раҳна союлмади, аксийча, камолга етказди, қаламини тагин ҳам сайқал топтириди.

Унинг шеърлари мавзусининг хилма-хиллиги, ғоясининг тे-ранлиги, ифодасининг равонлиги эътиборни тортади. Шеъриятининг аксарияти ғазаллардир. Бу, менингча, классик адабиётнинг собит қадам жонкуяри бўлганлигининг, илмий йўниалицида ўзбек адабиёти тарихида ғазал жони муаммолари-нинг ич-ичига кириб ултургани ифодаси эмасмикин?! . Шундай десак ҳақиқатга сираям хилоф бўлмайди.

Қўлимизда унинг жўшқин қалами остида чиққан иккى юздан ортиқ шеърни ўз ичига олган китоби. Ҳаммаси ҳам шонр ақл-идорони, покиза қалбининг нури, саҳий юрагининг ўти билан суғорилган шеърлардир. Халол ва заҳматли мәҳнатнинг маҳсули бўлган гўзал, дилбар шеърлар аниқ бир мақсадни олға суради. Ҳаётий тажриба бунда, албаатта, қўл келганини кўриш мумкин. Ифоданинг равонлиги, шеър формасининг ўйноқилиги ғояни тўла очиб беришга хизмат қилган. У газалга долзарб мавзуни олиб киради-да, шу жони талаби асосида ғояни равshan акс эттира қолади. «Юрту элга» матлан билан бошланадиган газал шундай дейишга асос беради. Муаллифнинг фикрича, юрту элга жонини фидо қилган киши кам бўлмагай. Бу—ҳақиқат. Шу ҳақиқат энди мисрама-мисра тобора ўз ғоясини нур сингари таратиб, тўлдириб боради. Янги таъриф, ифода услублари, тасвирий воситалари билан сайқал топади. «Жон фидо қилган киши»нинг «юзлари сарғаймагай», «кўнглида ғам бўлмагай»,

«Ўзингни бил, ўзгани қўй» қабилида иш, тутувчи шахслар эса одам бўлмайди. Гап десанг қоп-қоп, иш десанг ҳеч вақо йўқ қабилида иш юритувчи инсонийликдан маҳрум бўлади. Отасидан юз ўғирган кимса бой-бадавлат бўлишига қарамай, умри давомида ҳуррам бўла олмайди.

Газал бир-бирини тўлдирган ана шундай инсоний туйгулар силсиласини ташкил этиб, охирида баркамол инсон, юртига, элига ҳизмат қиласидиган даражага ўсиб чиқиши таъкидланади. «Онамга» номли шеъри алоҳида оҳанг, руҳ билан жаранглайди. Шоирнинг лирик қаҳрамони (айни пайтда ўзи ҳам) онага бўлған эҳтиросли муҳаббатини шеърда тўкиб со-

ләди. Дарҳақиқат, ўзбек поэзиясида онани мадҳ этмәгай шоир кам. Аммо О. Носировнинг шу шеъри улардаги ғояни асло тақрорламайди, аксинча, онанинг ҳали шеъриятда тилга олинмаган нозик, мұттарбар фазилатининг қирралари ҳақида топиб гапиради.

Ешми, қари—она учун бөладир гүдак;
Деч ким билмас она каби фарзанднинг дардин.
Қай биримиз лекин ҳали тутолдик бирдек
Мангу заҳмат чеккан буюк онанинг қадрин?

Нечки кечинмалар, ғудии ҳолатлар, фикр, ҳис-туйнұлар мавзуни еритишида ассоциациястар өзлио, шеърнинг таъсир-чанинни тағин ҳам-оширло юборган ың ҳолат шоирнинг бошқа шеърларида ҳам күзга ялт этиб ташланған туради. «Дар киши гар булса» матлаи оиласан башланаған газалда шу ҳусусынт мавжуд. Муаллиф дуст оттиришнинг афзаллік-лари ҳақида гапиради. Дуст оттириш учун ҳам азыят чекиш, «чин, фидокор дуст томмоқ мушкул» эканини очиқ әзтироғ этади. Шунинг учун топилған дуст томонидан «агар аччиқ гап гапирилса малол» келмаслиги зарур. Чунки чинакам дүстдә «муруват», «вафо», «содиқ»ликнинг «белгиси» булади, шундай белгиси булган дүстнинг «захрини ют», унға «содиқ бўлиш» шоирнинг муддаоси бўлиб, шеър охирида ана шундай лўнда ҳамда муҳим ҳулосани чиқаради.

Даётда инсонлар оир-оирлари оиласан алоқада яшайдилар. Бусиз яшаш маънисиздир. Үң—тушунарли. Шундай экан, алоқанинг ўзаро биринчи занжири яхшилиkdir. Бир-бирини қўллаоб-қувватлаш, бир-бирига маънавий мадад бериш яхшилик билан юзага чиқади ва мустаҳкамланади. Үң жиҳатдан қараганда шоирнинг «Ҳар куни уйдан...» матлаи билан бошланувчи газали муҳим аҳамият касб этади. Шеърда таъкидланишича, ҳар бир киши уйдан олийжаноб мақсад билан чиқиши лозим, у ҳам бўлса «яхшилик қилмоқ»дир. Яхшиликнинг ибтидоси «аввало меҳнат» ҳисобланади. Чунки яхши кишилар «эл ичра» әзтиборни ўз «меҳнат»лари билан топадилар. Шуниси ҳам борки, яхшилик, албатта, таънасиз, «миннат билан» бўлмагани маъқулдир. Яхшиликнинг ҳам ўзига хос қатор шакллари бор. Булардан биттасига муаллиф мазкур шеърида шундай жавоб бера туриб:

Гар қўлингдан келмаса одамга қилмоқ яхшилик,
Лоақал қилма ёмонлик туҳмату ғийбат билан,—
дейди.

Шеърий хулоса ҳам оғынал тарзда чиқарилади. Жаҳонда ҳалқа яхшилик қилиш билан ном қолади, ана шундай кишилар доимо раҳмат билан эсланадилар.

Бозор иқтисодистига қадам ташланаётган айни қунларда мәхр-оқибат, муруват күрсатиш ҳар қачонгидан ҳам зарур бўлиб қолди. Иқтисодий танглик маънавий қашшоқликка олиб боряпти. Бу эса молу давлат кўп бўлса дўсту биродар у ёқда турсин, ҳатто, душман ҳам улфат бўлади, деган фикрин О. Носиров газал қатига сингдирган. Газалларидан бирида

БОРИДА сийму заринг эътибору давлатинг,

Душманинг ҳатто бўлур ҳешу табору улфатинг,—

деяр экан, ана шундай кишилар амал, вазифа, давлат қўлдан кетгудек бўлса, соя каби қочиб кетишларини ҳам англаради.

Еахт қўёши ногоҳон кетса бошингдан, ўл замон,

Соядай қочгайлару бисёр этарлар кулфатинг.

Маънавиятнимг носоғлом кўриниши айрим одамлардаги гийбат, майда гаплик, миш-мишларни тарқатишда ҳам намоён бўлади. Шоир бир газалида ана шундай инсонлар устидан заҳархандалик билан кулади. Шеър миш-мишни оғиздан-оғизга ўтиб бориши, уйдан ишхонагаа, ишхонадан одамлар орасига тарқаб, хунук бир ҳолатни юзага келтириши шеър мисраларида таъкидланади. Аммо жамиятимизда ана шундай ҳулқа эга бўлган кимсаларни тартибга соладиган қонун ҳужжат йўқ. Фақат таъкид этиб қўйилади, холос. Шундан зорлашган муаллиф:

Наҳотки, шаҳарда йўқ бўлса битта марди майдонки,

Буғиб миш мишни бўғзидин деса: «Хе, писмадон миш-миш!»

Шоир шеърларини кўздан кечириб табиат тасвири, Наврӯз, ишқ-муҳаббат, вафо, садоқатни чуқур лиризм билан таранум этувчи шеърларга дуч келдим. Табиатнинг киши дилини ҳушинуд этувчи жилолари, қуёш, шабада, гул, қушлар каби тасвирий воситалари санъаткорона қўлланган шеърлар талайгина.. Мана «Манзара» деган шеърини олайлик,

Қуёш чиқиб, тонг отди яна,

Шабадада раҳс этар гуллар.

Бошлаб қолди қушчалар нағма,

Сочларини тарар сулувлар.

Яна «Интизорман бир күрарга...» матлаи билан бошланган газал Наврӯзга багишланган. Фикр Наврӯзга мурожаат қилиш жараёни билан ойдинлашади. Наврӯз, шеърда талқин этилишича, гаят гўзал, оромбахш кун. Шунинг учун нафосат тўла бўлган гулларни томоша қилиши алоҳида айтилмоқда. маъшуқа қадамига гуллар бош эгади, ғунча раши этиб, зорзор кутади. Сочларини шамол ўйнайди. Шундай экан муаллифнинг

Кўйма, эй сиқ дилим, Наврӯзи оламлар бугун.

Ошиқи дилхасталар ҳам Наврӯз куни,

дэйиши табиий ҳолдир.

Одилжон Носиров таржимаи ҳолида ўз шеърлари ҳақида сўзлаб шундай дейди: «Мазкур шеърларни юзакигина назар билан ўқилса, унчалик янги гаплар йўқдай туюлади. Бироқ мен бизнинг классик шеърларимиз учун анъана бўлган кечинма ва фалсафани давримиз кишиларига замонавий тил ва услуб билан саён қилишини ўз олдимга вазифа қилиб қўйганман. Уларнинг ҳаммасини шеър ёзиш мақсадида эмас, юрак амри билан ёзганман». Бу фикрларга тўла қўшилиш лозим. Чунки юрак амри билан битилган шеърлар шоир руҳиятини ўзида бутун салобати билан намоён этади. Чиндан ҳам, шоир-лирик қаҳраман ўз кечинмасини тасвирлаётган шеър мисрасига сингидириб юборганки, Носиров шеърларини қайси бирини ўқисангиз, яна ўқигингиз кела беради. Равон, мусиқавий, енгил руҳни акс ттиради.

«Кел ширин», «Билмади сендей», «Гунча дил» каби ўилаб газаллар ана шу даъвойимизга жавоб беради. Биринчи шеърда шоир жуда ажойиб шеърий приём топган. «Жонингга жонимни қоқай» халқ иборасини берилади. Маҳбуба жуда ёқимли ёр. Ўзи ширин, ўзи ширин бўлгандан кейин, унинг жони ширин. Шу ширин жонга лирик қаҳрамон жонини қоқмоқчи бўляпти. Буни учун ширин жон келиши учун зарур. Жонни унга қоқилишининг сабаби бор. Зулфи қоп-қора. Рақиб агар уйнга меҳмон бўлиб келади, жон тинч турмайди—қовирилади. Шундай бўлса ҳам, унинг меҳмони, меҳмони бўлгандан кейин унга ҳам жонини қоқмоқчи бўлади.

Мақсад Шайхзода Низомий Давлат педагогика илмгоҳида дарс берадётган пайтда талабаларнинг: «домла, кечирасан, муболага ҳақида гапирдингиз. Ўз ижодингизда ҳам ундан фойдаланганмисиз?» деб берган саволига: «Ҳа, қулоқ солинг», —дея ушбу мисрани ёддан ўқиб берган экан:

Сарҳавуз, мей сени дөнгиз атадым,
Шонрининг ҳаққи бор муболағага.

О. Носировнинг «Билмади сендаи..» газали ҳақида ҳам шу гапни айтиш мумкин. Лирик қаҳрамон севган маҳбуба бениҳоя гўзал парини эслатади. У боғда юрса, сарв дараҳтлари салом берган бўлиб қуллуқ қиласди. Гул ҳам унинг ҳусни жамолидан ҳижолат бўлади. Нима деса бўларкин, ҳурми, малякми ёки париларнинг зотиданми одамлар орасида бундай ҳурилқо бўлганмикин ўзи? Шундай таърифи сифмаган зотни қаҳрамон севиб қолади, табибдан сўралгандা ишқ дарди бедаво деб айтган. Унинг малҳами ҳам бор: у ҳам бўлса висолига етишишдир. Маҳбуба қуҷаш бўлса, севган кишиси заррадир. Агар назар солса борми, ономон билан ер байрам қиласди. Шунинг учун унинг олдида бир дам парвона бўлмаса, жон риштаси ёниб турган шам риштасидай ўртанади:

Бошинг узра бўлмасам бирдам агар парвонаман,
Ўртанур жон риштаси гўёки ўтлуг шам аро.

«Гунча дил гул ёзди, жоно, сизни кўргандан бери» мисралари билан бешланувчи газали О. Носировнинг кучлилигидан нишонадир. Маҳбубани кўргандан бери ошиқнинг кўзига ёруғлик җаҳон «ўзга оро беради». Ёзу кузда қиши қолмай, ҳамма ёқ баҳор тусини олади. Ўзгача олам, ўзгача дунё пайдо бўлади. Мана ошиқ ўз севгилисига нима дейди денг:

Мен учун ёзу кузу қиши қолмади—доим баҳор,
Ўзга олам, ўзга дунё—сизни кўргандан бери.

Ошиқнинг ўз маъшуқаси ҳақида қўйиб ёниб, қувонч, ғурур билан айтган гапларини ҳаяжонсиз, завқ-шавқка тўлиб тошмасдан ўқиши мумкин эмас.

Эй пари пайкар, сенингдек кимниг бир Лайлоси бор?
Ҳам менингдек доғи кимниг Мажнуни шайдоси бор?
Сен гулистон ичра қўйдинг мақдаминг эй, гулузор.
Шармсор гуллар, шу важдан важҳида ҳумроси бор.
Муддаи нарғисларингга кўз тикиб ўртар мени,
Ўчмас ул ўт, гарчиким икки кўзим дарёси бор.
Мактама, эй боғбон, боғингда хору ҳасларинг,
Ҷайси бир боғнинг ҳабибимдек гули раъноси бор?
Кўзларим тўймас боқиб оламни чексиз ҳуснига,
Шул сабаб олам гўзалки, сен каби зебоси бор.
Яхшилар кўкси ҳамиша жабр ўқига нишон,

О. Носиров нашр эттирган асарлардан намуналар.

Бир жонимга минг ҳадаф откучи икки ёси бор.

Шириним, сен борлигингдан дилда чексиздир қувонч,
Мақтанурман бир гўдакдекким, унинг ҳалвоси бор.

Бундай жўшқин, киши қалбини тўлқинлантириб, ҳояжонга
солувчи қандайдир ширин юмор билан йўғрилган ғазаллар
гулдастаси катта бир девонни ташкил этади, афсуски, ҳали
бу девон ётасига етолмай турибди.

Буюк татар шоири Ҳоди Тоқтошда шундай мисралар бор:

Муҳаббат

Ул ўзи эски нарса,

Лекин ҳар бир юрак

Они ёнгортса.

Тўғри ибора бу. Гарчи Ҳамид Олимжон томонидан бундан
қарийб эллик йил муқаддам ўз шеърига эпиграф қилиб кел-
тирилган бўлишига қарамай, айни кунларда ҳам алоҳида
аҳамият касб этмоқда. Инсоният яшар экан, севги яшайди,
қаримайди. Аммо у янги маъно касб этиб, гакомиллашиб
бориши аниқ. Шу нуқтаи назардан қараганда шоирнинг ма-
на бу шеъри севги-муҳаббатнинг абадул-абад яшашини яна
бир карра инкишоф этмоқда. Мисралар оддий. Шеър фор-
маси ҳам соддагина.

Ҳамманарса—шодлик, алам, коинот, одам—ҳамма-ҳоммаси
қарийди, аммо севги қаримайди. Мана эътибор беринг:

Шодликлар қарийди, алам қарийди.

Коинот қарийди олам қарийди.

Сочлари оқариб, одам қарийди,

Аммо севги қаримас экан.

Шеърият шайдоси бўлган кишининг қалами қайси томон-
га бурса, уша томонга қараб юра берар экан, О. Носировда
ҳам ана шу фазилат мавжуд. Мен бунда унинг «Фидойи ота»
номли балладасини назарда тутаётирман. Баллада давлат
арбоби, сағкарда, этиограф ғялм, юксатталентли шоир Захи-
ридин Муҳаммад Бобур ҳаётининг сўнгги дақиқаларига ба-
ғишиланган. У

Тахти узра ғамнок чекиб дард,

Кўз ёш тўкиб ўлтирас жўмард,

Юрагини алам эзади,

Соқолидан ёшлар сезади,

сингари равон, енгил вазндаги мисралар билан бошланади.

Бобурнинг Ҳиндистонда, Аграда ҳокимлиги пайти, ғам-аламдан дилига ҳеч нароz сиғмайди. Биргина унинггина эмас, ҳатто аъёнларининг ҳам бошлари эгик, кўзларида алам, қайғу излари бор. Шоир:

Хўш, не учун Бобур чекар ғам?

Хўш, не учун қалбida алам?

дейди-да, ўзи бу саволга жавоб беради:

Суюк ўғли Хумоюн касал,

Боши узра чарх урар ажал.

Табиблар ҳам унинг бошида—лекин дори-дармонлар кор қилмайди. фигон чекади. Энг катта ноёб бойлик гўзал Қоҳи Нурни Ҳумоюннинг соғайиб кетиши учун аъёнлар эҳсон этишини маслаҳат беришади .Бобур эса кўнмай:

Эл дегай: ҳор бўлган Қоҳи нур,

Подшо бўлган замонлар Бобур.

Бу иснодга чидамам асло,

Бу исноддан сақласин худо!»

дэйди ва ўридан туриб бемор ётган хонага киради. Кўз ёш тўкиб, боласини кучади. Оллоҳга қараб нола қилади. Унинг иоласи шунчаки эмас, балки ҳаёти қил устида турган фарзандининг жонини сақлаб қолиш учун юрагининг чин-чин қаъридан садо эди. Кўйган қалбнинг фарзанд ишқида чеккан қайғусининг жамул-жами эди .

Эшит менинг зор ила оҳим,

Менинг жоним олгил, Аллоҳим

Хумоюн-чун ол менинг жоним,

Ўрай мен, ўлмасин ўғлоним.

Ўғлимни деб кечайин тахтдан,

Подшохлик, шұҳрату бахтдан

Ўлайн мен, қолсин Хумоюн,

Жоним олгил Хумоюн учун»,

деб илтижо қилади Бобур.

Тўлғанишлар ҳаяжон тўлқинлари изтироб азоблари, шоҳнинг қизлари Гулранг ва Гулбаданнинг бу аламларга шерикликлари тасвири берилган. Бобур ўлими билан боғлиқ бўлган тарихий ҳақиқат тасвирланган бу ерда Ҳумоюн кўзини очиб, соғая бошлайди, аммо отаси Бобур бетоблик тўшагига ётади.

Баллада шоҳнинг ўлимини бадиий акс эттирган мана бу ҳазий мисралар билан тугайди,

„Уч кун ўтди орадан охир,
Ажалга жон топшири Бобур,
Соғлом, дуркун шаҳзод Ҳумоюн,
Бобур тобут ортида маҳзун.
Ота қилмиш унга жон фидо,
Унга жаннат насиб эт, ҳудо!
Бобур умрни шундай тарж этди,
... Ёши энди эди қирқ етти.

Бобур таваллудининг 510 йиллиги муносабати билан ёзилган мазкур баллада нафақат О. Носиров ижодий фаолиётининг, ҳатто ўзбек адабиётининг катта муваффақияти деб ҳисоблайман. Муаллиф ҳайрли ишга қўл уриб муҳлисларни ҳурсанд қўилган ва ҳозирги замон ўзбек поэзиясини бир янги, бадиий асар бойитган. Умуман, О. Носиров поэзияси шоир ижодида унинг кatta талант әгаси эканлигидан ёрқин нишонадир.

«ҲАР ҚАНДАЙ ЯХШИ ТАРЖИМОН ҲАМ ЕЗУВЧИ БУЛАВЕРМАГАНИДАЙ, ҲАР ҚАНДАЙ ЯХШИ ЕЗУВЧИ ҲАМ ТАРЖИМОН БУЛАВЕРМАИДИ»

Бу ибора филология фанлари доктори, профессор Гайбулла Саломники. У ўзининг «Мақол ва идиомалар таржимаси» китобида таржимон ҳақида тўхталиб шундай дейдӣ: «... бадиий таржимани ҳақиқий ижодий иш деб билган ва бу ишни қадрлайдиган ёзувчи ўз умриининг ва фаолиятининг талай қисми ни ҳамкаслари—бошқа ёзувчиларнинг асарларини ўз тилига таржима қилишга сарфлайди. Лекин ҳар қандай яхши таржимон ҳам ёзувчи бўлавермаганидай, ҳар қандай яхши ёзувчи ҳам яхши таржимон бўлавермайди».

Одилжон Носиров иқтидорининг бир муҳим қирраси таржимонликдир. У Ёзувчилар уюшмасига аъзо бўлиб кираётганда тавсиянома берадиган йирик олим Лазиз Қаюмов ва профессор Ҳошимжон Рассоқов таржимонлигини назарда тутишганлиги ҳақиқат. Унинг таржимонлик филологияни ҳақида фикр юритишдаин олдин бу фаолиятининг замини ҳақида иккى оғиз сўзлашга тўғри келади.

О. Носиров 1950 йилда мәжнат фаолиятини Чортокдаги 8- болалар уйида бошлайди У ерда бош пионер вожатий бўлиб ишлаганди. Маълумки, боладар уйидагиларнинг кўпчилиги рус ва бошқа миллат болалари бўлиб, улар, асосан, рус тилида сўзлашар эдилар. Бу ҳол О. Носировга ҳам рус тилини яхши ўрганиш «мажбуриятини» юклайди. Бунинг учун ҳам ишдан ташқари вақтларда у рус тилини синчилаб ўргана бошлади Машҳур драматург А. Островскийнинг жонли рус тилида яратилган пьесаларини рус тилидан ўзбекчага таржима қилишга уринди. Таржима ғанча оғир, кўчди. Худди шу зайлда рус тилини ўрганиш «кураши» давом этди. «Уша пайтларда, (яъни, студентлик йиллари—И. Р.) дей ҳикоя қиласи О. Носиров,—В. Гюгонинг «93-йил» романини, А. П. Чеховнинг кўплаб ҳикояларини, А. С. Пушкин, Кольцов, Лебедов—Кумач, С. Михалков, Ованес Шероз, П. Тичина шеърларидан анча мунчасини таржима қилганман, Аммо уларни нашр қилиш ёки сақлаб қўйиш ҳаёлимга ҳам келмаган». Охири ниятига етади: рус тилининг энг нозик нуқта-таларини ҳам тушунадиган даражага етади.

1972 йил ноябрь ойлари эди, Литва пойтахти Вильнюсда бўлиб ўтган «Билим» жамияти адабий-маданий билимларини тарғиб қиилувчи Бутун Иттифоқ кенгашида машҳур ўзбек олимларидан А. Қаюмов, Ж. Ҳожиматовлар билан бирга О. Носиров ҳам иштирок эди. Бу мўътабар ва баобру юнкуманга себиқ СССРдаги республикалардан ташқари АҚШ, Англия, Франция, Хитой Халқ Республикаси ва бошқа бир қатор ҳорижий мамлакатлардан ҳам адабиёт ва маданият арбоблари қатнашдилар. Вильнюс Давлат университети СССР ҳалқлари адабиёти кафедраси мудири И. М. Мажюлис бир ғанча мәжмонларни уйита таклиф этади. Улар орасида Носиров ҳам бор эди. Турли мавзуда жуда ҳам жонли ва мароқли сұхбат бўлади. Адабиётнинг актуал муаммолари тилга олинади. Шу пайтда таниқли сўз санъаткорлари қаторида атоқли Литва ёзувчиси Йонас Казимирас Авижюснинг янги романи ҳам давра қатнашчиларининг эътиборига тушади. О. Носиров асарга «ошиб» бўлиб қолади, уни ўзбек тилига таржима қилишни юрагига туғиб қўяди. Намангандан қайтгандан кейин Авижюсга ҳат ёзиб, ундан бир нусха нитоб юборишин илтимос қиласи. Илтимос бажарилади. Асар Носиров қўлига этиб келади. Уни сбдан чуқур ўрганган таржимон асар гонисидан келиб чиқиб «Потеранный кров»ни «Жудоликдаги Йиллар» деб ағдаради. Роман таржимаси нашриётлар билан шартинома

Түзилмай, тўғридан-тўғри бажарилган эди. Романда кўтарилигант Ватан ва унинг-мустақиллиги- масалалари Ўзбекистон Республикаси учун ғоятда актуал бўлиб, ўша йилларда ўзбек ёзувчиларининг бундай улкан ва жозибали асарлар ёзиб, китобхонлр ҳукмига ҳавола этишларини сираям тасаввур қилиб бўлмасди. Зотан мустақиллик ва миллий ифтиҳор тўғрисидаги фикрни айтиш учун катта жасорат ва довюраклик лозим эди. Россияда нашр тилган асарларни таржима қилиш ёки саҳналаштириш орқалигина ана шу муддаога эришиш мумкин эди Китобни чоп этилиши жуда осон кўчди. Чунки китобга Лёнин мукофоти берилган эди. F. Гуломномидаги Аадабиёт ва санъат њашриёти директори Ҳамид Гулом ва бўлим бошлиғи Ҳасан Тўрабековлар таржимани илик кутиб олишди.

Роман Ўрта Осиёда биринчи бўлиб ўзбек тилига ўтирилган эди. Асар кенг тарғиб қилина бошланди. Ўзбекистон ойнаи жаҳонида тўрт серияли телефильм яратилиб, уни биринчи марта ўша вақтда энг машҳур сана ҳисобланмиш Совет Армияси ва Ҳарбий Денгиз флоти куни арафасида намойиш этилди. Шунингдек, республика радиоси унинг муаллифи ва таржимони ҳақида қизиқарли ва сира дунутиб бўлмайдиган ёшиттиришни эфирга чиқарди.

1984 йилнинг 16-21 августи кунлари Вильнюсда Литва адабиёти таржимонларининг халқаро симпозиуми бўлди. Симпозиумга Литва адабиёти, хусусан Авижюснинг «Нұодоликдаги йиллар» романини жуда ҳам чиройли таржима қилганлиги учун Литва республикаси Ёзувчилар уюшмаси О. Носировни чақирди. Кузнинг латиф ва фусункор бағрида О. Носиров ҳам ифтиҳор ҳисларига тўлиб-тошган ҳолда юриб, Литва адабиётининг жаҳон бўйлаб тарқалганини ўз кўзи билан кўрди, қалби билан ҳис этди. Чунки у билан бирга Англия, Франция, Африка, Америка ва бошқа йирик мамлакатларнинг ҳам иқтидорли таржимонлари бор эди. О. Носиров йигилиш секцияларида, ишчилар, дәхқонлар билан бўлган бир талай учрашувларда ўзбек адабиётининг тараққиёси, ютуғи билан бирга ўзи қилган таржиманинг тажрибаси юзасидан бир неча марта суҳбатлар ўтказди. Дарҳақиқат, асар таржимаси ғоятда муваффқиятли чиқсан бўлиб, унда бош қаҳрамонининг тили ўз жозибаси, нутқ равонлиги лаҳжа, идома, матал, мақоллар билан берилшиб индивидуаллашган, халқ психологияси ёрқин бадиий бўёклар воситасида сайжал топган эди. Ёзувчи усдуби, маҳорати, образлар дунёси, детаялар-

нинг турли-туманлиги ҳаққоний, ишонарли тарзда кўрсатилган. Таржима назариясининг йирик вакили таниқли олим Ғайбулло Саломов «Дўстлик кўприклари» номли китобида шундай характерли фикрни келтирган: «Д. Ковалев Ёкутистан шоири Данилов шеърларини таржима қиласкан; дейди: «Сен қаламкаш дўстинг асарида қимматли, эзгу нарсаларни кашф этганинг учун уни таржима қиласан.Faқат шундагина ижодий қониқиш пайдо бўлади, ўзинг ҳар бир таржимадан кейин тўлишиб, бойиб борасан». Кўриниб турибдики, таржимон О. Носиров ҳам таржимани ғоятда муҳим асар деб ҳисоблайди. Шунинг учун унга бутун идроки, ўй-ҳаёллари, қалб қўри, юрак алангасини, қўйингки, бутун вужудини баҳш этган. Натижада таржима юксак бадиийлик касб этиб, китобхонининг ихтиросли муҳаббатига, олқишига сазовор бўлган, Бунда фидоийлик, романга самимий идрок билан муносабатда бўлиш туйғуси ҳукмронлик қилган. Аслини олганда романнинг таржима қилишнинг ўзи бўлдими? О. Носировнинг олдидаги турмуш ташвишлари, оилавий ҳаёт ўқонлари, университетдаги ҳаракатлар, талабалар билан ишлаш ҳокозо-ҳокозоларни уdda қилиш, топган-тутган вақтини таржимага сарф этиш бизнинг юқоридагидек гапларни айтишимизга асос бсрари. Шуниси муҳимки, у дарс бериш билан чегараланиб юрганда, юраберар эди. Аммо ундан қиммади. Характеридаги таржимонлик истеъдодини юзага чиқарди. Янги таржима асарлари билан ўзбек адабиётига катта ҳисса қўшди. Шунингдек, Литва-ўзбек дўстлик кўприклини янада Мустаҳкамлашга муносаб ҳисса бўлди. Таниқли Литва олимаси ва таржимони Галина Қобецкайте ўзининг «Литва адабиёти» номли журналда (1975 йил 9-сон) уни Литва адабиётининг дўсти деб атаси ҳам бежиз әмас, «Литва адабиёти ва санъати» ҳафтномасини 1974 йил июнь сонида «Адабиётимиз таргигўччиси» деган очерки босилиб унда О. Носировнинг таржимонлик маҳоратига катта ва зўр ишонч билдиради. Ҳатто ишонч шу даражада бўлдики, - у ердаги маҳаллий ёзувчилар таниқлии адаб Литва Давлат мукофоти совриндори Юозас Балтушишининг «Юозас ҳақида қисса» асарини ҳам ўзбек китобхонларига стқазишини тавсия этишган. Бу эътиқод вайишонч унга янги парвоз учун қанот ато этди. Романи иштиёқ, меҳр билан ўрганди. Таржимон сифатида әмас, балки ёзувчи сифатиди фикр юритди. Асарни асар қилиб турган компонентларни топиб, уларни астойдил ўрганди. Асар маълум даражада Абдулла Қодрий-

нинг «Обид кетмон»ига ҳамоҳанг булиб, таржимондан воқе-
лик идроқ этиш, композиция, қаҳрамонлар характери, харак-
терлар тўқнашуви, инсоний ҳислатлар, ўйлар, кечинмалар,
севги-вафо, тақдир, давр руҳи, трагик ҳолатларни ишонарли
талқин этишин талаб этади. О. Носировнинг ўзи бу ҳақда «Тар-
жимаи ҳол»ида гапириб: «Таржимага киришишдан олдин,
одатдагидек, Ю. Балтушининг бошқа асарларини ҳам ўқиб
чиқдим, унинг стили ва тил ҳусусиятларини анчагина ўрган-
дим. Орадан тез вақт ўтди—роман таржимаси тугади». Ро-
мон босилмай қолди Бунга Иттифоқнинг тарқаб кетиши, бозор
иқтисодиёти сабаб бўлди.

1987 йилда собиқ «Ёш гвардия» нашриёти Болтиқбўйи
республикаалари—Латвия, Литва ва Эстония халқларининг
энг яхши эртакларини нашр этди. Тўпламдан 54 та эртаклар
ўрин олган бўлиб, улар тўрт таржимоннинг ижодий иши маҳ-
сулидир. Шундан 17 та эртак О. Носиров томонидан ўзбек
тилига ағдарилган. Эртаклар услубининг равонлиги, соддали-
ги, оддий тилда берилиши билан диққатга сазовор. Халқ оғ-
заки ижодининг ўзига хос бўлган услуб, бадиий-тасвирий
воситаларга жиддий аҳамият берилган. Булар эса эртаклар-
нинг ўқимишилигини тўла таъмин этади.

О. Носировнинг таржимонлик фаолияти бу билан чегара-
лашимайди. Бу соҳага қайта-қайта мурожаат этади. Таниқли
таржимонларни ижодий методи ҳақидаги илмий-назарий ки-
тобларини, ишлаш услубларини ўта синиковли билан, чан-
қоқлик билан ўрганиди. Ўзбек классик адабиётидаги таржи-
ма асарлар, чет эл адабиётидаги таржима асарлар унинг на-
заридан четда қолгани йўқ. Хусусан Ўзбекистонда таржима
нинг ҳам назарий, ҳам амалий мактабини ярътанган Ф. Саломов-
нинг илмий асарлари унга бу соҳада йўлчи юлдуз бўлди. Унинг
«Тил ва таржима», «Таржимонлик маҳорати», «Таржима
ташвишлари» қаби кўплаб асари шулар жумласидандир. Ўқиб
ўрганиш уни янги-янги таржима асарларини вужудга келти-
ришига даъват этар, янги уфқлар очар эди. Ёш китобхонлар
ўтган йили Йонас Авижюснинг «Сеҳрли тойчоқ» номли эр-
такларини мазза қилиб ўқиб, бир-бирлариға айтиб юришибди.
Тўпламда ширинтойларга мўликалланган 16 та ихчам, жаж-
жи эртаклар моҳирлик билан ўзбек тилига ағдарилган экан,
таржимоннинг қалами остидан Литва халқининг ҳаёти, яшаш
тарзи, интилиши, орзу ўйлари ниҳоятд гўзал ва дилбар тас-
вирир воситасида ёрқин ўз ифодасини толганлигини кўриш
мумкин.

Таржима соҳасидаги энг катта йиши буюк Ўнглиз драматурги Бернард Шоу драмалариридир. О. Носиров драматургнинг бешта пьесасини таржима қилган. Булардан бири «Пигмалион» деб аталади. У беш пардали драма бўлиб, ҳийла каттадир. Кўл ёзма ҳолида сал кам 280 варагни ташкил этади. Драма таржимон қалами воситасида ўз жөзиба кучини сақлаб қолади. Ўзига хослик миллий рух, ҳарактер, тил бойлигига жиддий аҳамият берилган. Инглизча оҳанг, инглиз тилининг бойликлари, қаҳрамон ва персонажлар тили жой-жойига қўйилган. Ҳарактерни очиш учун ўзбек тилининг нозик муқобилини излайди ва топиб, ўз жойига қўяди. Умуман, автор таржимага жудаям кўп меҳнат сарф қилган. ТаржимаFaфур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётига босиб чиқариш учун топширилди. Аммо қоғоз таҳчиллиги баҳона бўлиб ҳамон чоп этилмай келаётир. Таржимоннинг ўзи «Агар мени шу таржима қаритди, десам мутлақо лоф бўлмайди», деб ёзади.

Ҳали у таржима ҳақидаги қаламини қўлидан қўйганича ўқ. Ҳамон унинг ишқи билан яшаб, нафас олаяпти. АҚШ эртакларининг таржимаси нашриётининг «олдижаноблигини» кутиб ётиди.

Таржима ҳақида ўйлаш, фикрлаш, уруниш, тунни кунга(кунни тунга- улаш О. Носировдаги ўта меҳнатсеварликни ва заҳматкашликни англатмайдими? Шу бўлса керак бу соҳада қатор тажриба тўплланган. Џулар ҳақида «Таржимаи ҳол»да шундай дейди: «Таржима ҳақида гапиранканман, айрим хуносаларни айтиш заруриятини хос қилдим.

Булар, биринчидан, таржима учун асар танланганда, энг аввало, ўша асарда кўтарилигни масала бизнинг шароитимиз учун қай даражада актуал эканлигига, кейин эса ўша асар автори жаҳон маданияти тараққиётига қанчалар ҳисса қўшганлигига, ниҳоят, китобхоннинг маънавий камолотига қандай ижобий таъсири қила билишига жиддий эътибор берини керак.

Иккинчидан, асар ёзилган давр, унинг тил ва стиљ, хусусиятларини, ёзувчининг ўзига хослигини дурусттина ўрганиш лозим. Ўзбекчага ўгирганда эса китобхони асарни оригинал автори назарда тутгандай тушунишига эришмоқ керак.

Таржима О. Носировга маънавий қувват, фаол адабий риванақ, катта шуҳрат келтирган экан, биз ҳам бу шиди фақат омад тилаймиз.

«ТҮГРИ, ОЗИГИМ ЙҮҚ, БИРОҚ СИЗЛАРНИНГ ОЛИС
ИҮЛИНГИЗНИ ҚИСАРТИРА ОЛАДИГАН
ХУСУСИЯТИМ БОР?

Бу жумлалар машҳур қорақалпоқ адаби Түлепберган Қаипбергановнинг «Ҳаёт, адабиёт ва шахс» номли салмоқдер мақоласидан. Муаллиф унда шундай дейди: «Онам айтган афсона: «Қадим замонда, ҳалқлар бу дунёда ўзларидан бошқа эллар бор—йўқлигини билишга интилиб, у ёқ-бу ёқдан йиғилиб, озиқ-овқатларини ўртада баҳам кўриб, дам олиб ётган тумонат одамга бир дарвеш келиб қўшилади. Унинг йўл озиги йўқ экан. Бир четга бориб ўтиради. Одамлар унга умумий дастурхондан бир тўйимли овқат беришади-да, ўзлари эса йўлга равона бўлиш учун қўзғолишади.

— Мени ҳам олиб кетинглар!—дек дарвеш ҳам ўрнидан туради.

— Бизнигига қўшадиган йўл озигинг йўқ,—дейди шунда улардан бири.

— Тўгри, озигим йўқ,—дейди дарвеш.—Бироқ сизларнинг олис иўлингизни қисқартира оладиган ҳусусиятим бор.

— У қандай ҳусусият?—деб сўради улардан яна бири.

— Менда сизлар эшитмаган ҳангомалар, афсоналар, достонлар бор. Оёғимдан дармон кетгунча, тилим сўзлашдан қолгунча шуларни айта бораман,—дебди дарвеш.

Ҳамма ҳайрон бўлиб турган экан, бир ёшулли:

— Бу бизга керакли одам экан,—дебди.

Халойиқ әнди кўп ўйланиб ўтирмасдан, дарвешни ўзи билан ола кетибди.

Мен ҳам ҳалқимга йўлдош бўлиш ва уни ўзимга йўлдош қилишдан ортиқ ишончли ҳеч нарса тополмадим. Бироқ унинг асосий қозонига қўшилишим тегишли озиқ ўрнига афсонадаги дарвешга ўхшаб, то қўзим юмилиб, тилдан қолгунча ҳалқимнинг умр йўлини достон қилиб, унинг ўзига айтиб бериш вазифасини бўйнимга олганман». 1.

Одилжон Носиров ижодий фаолиятида ялтираб турган қирраларидан бири драматургияда ҳам ҳалқининг умр йўлини достон қилиб «унинг ўзига айтиб бериш»дек улкан ва масъу-

1. Адабиёт ва замон. Мақолалар, адабий ўйлар сұхбатлар, Т. Фафур Руломномидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1981 йил, 374—375-бетлар.

Лиятли вазифани зиммасига олғанлыги эди. Бу заҳматлй вазифа ўз-ўзидан келмаслиги маълум. Унинг учун тинимсиз ишлаш, тунни-кунга, кунни-кунга улаш, оромдан ҳордиқдан овоз, кечиш, лаззатли онларни эсдан чиқариш талаб этилади. Ташвиш, ҳаяжон, ўй-ҳаёлларга берилиш, ҳиссиёт тўлқинлари гирдобида сузишдек ҳаракатларни бошдан кечирмоқ керак эди. Бу биринчиси, иккинчиси, драматик асарларни кўздан кечириш ҳам қандайдир шунчаки эмас. Санъаткор, драматург сифатида ўқиши, ўрганиш вазифалари кўндаланг бўлиб ётади. Бунинг учун жаҳон халқлари драматургияси, ўзбек адабиёти драматургияси билан ошно бўлишга зўр иштиёқ билан киришмоқ лозим эди. О. Носиров ана шундай ижод йўли—драматургия соҳасига интилди ва унинг уддасидан чиқди. Драматик асарлар ёза бошлади. Алишер Навоий номидаги Наманганд музикали драма театри билан узвий боғланди. Эмакдошлиқ қилди, ҳатто театрдаги режиссёр, актёrlар ҳам уни бошқа бир муаллифнинг асарини саҳналаштиришса уни чақиришар, унинг фикри билан ўртоқлашадиган бўлишди. Шундай қилиб, О. Носиров драматургияга дадил қадам ташлаб кириб келди.

1960 йиллар эди. «Ўлимни билмагай асло муҳаббат» номли шеърий драма ёзди. Кунлардан бирида Навоий номидаги вилоят театрининг таниқли артисти Маматхон Убайдуллаев унга қўнғироқ қилиб, дарров театрга етиб келишини илтимос қилди. О. Носиров етиб боради. Бу ёғини О. Носировнинг ўзидан эшитамиз. «Бордим. Унинг олдida ёш, келишган йигит ўтиради. Уни менга таништирди. Бу шоир ва драматур Тўра Мирзо экан. Унинг асарларини ўқиб юрадим. Мазкур асарлар оригиналлиги, воқеаларни ҳақоний, реал кўрсатиши, образларнинг тиниқлиги, ҳаётий чиқиши билан эътиборимни тортган эди. Мен бу йигит билан шахсан танишмоқ имконига эгалигимдан жуда ҳурсанд бўлиб кетдим. Дарвоқеа шундай ҳурсандчилик дақиқаларини Ойбек, Шайхзода, А. Қаҳҳор, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов ва бошқа кўпгина сўз фусункорлари билан танишгонимда ҳам бошимдан кечирганиман...

Гап шунда эканки, Тўра Мирзо театрнинг репертуари билан қизиқиб, шима учун музикали пьесалар кам эканлиги ҳақида сўрабди Шунда Маматхон Убайдуллаев бундан ўн Йилча кавал менинг бир пьеса ёзганимни, пьеса театр жамоаси томонидан мудомами этилиб, маъқулланганини, аммо Маданият вазирлигидаги мурим кишиларнинг лоқайдлиги

білдірілгенде у сақна юзини күрмеганлығини айтиб берібді.. Тұра Мирзо мени шунинг учун чақыртиришни илтимос қилған экан.

Мен Тұра Мирзога пьесаның аллақачон йүқолиб кетганини, уни қайта тиклай олишим амри маҳол эканини гапирдім. Шунда Маматхон ака үзидан пьесаның бир нұсқасы сақланиб юрганлығини ва ҳозироқ олиб келиши мүмкінлигінін айтди. Шундай қилиб, «Ұлимни билмагай аслы муҳаббат!» қайта «тикланди».

Бұл трагедия Хасрда яшаган машхур форс-тожик шоираси Ребяняхонга бағищланған. Трагедия түрт пардадан иборат. Үнда иккі севишиған ёшлар Робия ва унинг севгилиси Бектошларнинг ўртасидаги бокира муҳаббат асосий мавзу қилиб олинди. Робия талантлы шоира «Зайнатұл даврон» тахаллуси билан газаллар битади. Шоқ Хориснинг синглиси, 16 ёшларда. У шоир Бектошни чин дилдан севған. Аммо у саройдаги барча амалдан маҳрум. На уй, на мол-дунёсі бор. Қулдир. Унинг фақат мусаффо севги-муҳаббати бор, холос. Иккі дунё кишилари—молу дунёға ҳирс қўйган, на инсонийликни, на інсофни, на адолатни, на оташин муҳаббатни тан оладиган шоқ Хорис, унинг вазири Низомул Замон бир тараф. Робия, Бектош, Робиянинг тенғдоши канизак Азизлар бир тараф бўлади. Ҳаётни, ишонарли воқеалар асосига қурилган конфликт қарама-қаршиликлар образларнинг характерини белгилаб беради. Маънавий дунёқараашларини шақллантиради.

Мавзу, гарчи, адабиётда ишланған бўлса ҳам (айнан шундай эмас! (тасвирнинг силлиқлиги, ҳаяжонли эпизодларнинг берилishi томошибинни (үқувчини ҳам) үзига маҳлиё қилиб қўяди. Беиҳтиёр асар воқеалари ичига кириб кетганлыгинизни унутасиз. Муалдиф сюжетни тўғри талқин этиш мақсадида асари түрт пардага ажратган. Булар, Шоқ Хориснинг ҳарами (биринчи парда; Саҳро, Қиздор мамлакатининг ҳокими Маҳолниң илтимосига кура қўущни билан душманга ҳужум уюштирилган маскан (иккинчи парда), саройдаги жиҳозланған хоналардан бири, тўй тараддуди. Робия билан Қаҳхорнийнг тўйи маросими (учипчи парда), қўл оёги занжирланған, калтакланған навкарлар, қуршовида турган Бектошнинг аянчли кўриниши (тўртинчи парда)дан иборат.

Таниқди рус адебаси Л. Л. Бат. тарихий мавзуда қалам төбраттган ёзувчиларга тасанно айтиб шундай деган эди: «Тарихий темада ёзилған асарлар, шубҳасиз, катта тарбиявий аҳамиятта әгадир ва бу қийин ҳамда қиёнқарли жанрда иш-

лагани, ишлаётган ва бундан кейин ҳам ишлайдиган, ҳалқ оғидада унинг ўтмиш ҳаётидаги барча тақрорланмас бойликларини чуқур очиб бераётган, бугунги куннинг мазмунини тушиниш ва баҳо бериш ҳамда келгусига дадил қадам ташлашга ёрдам бераётган ўртоқларнинг олийжаноб ҳаракатларини фақат табриклиш керак,. Ахир жаҳоннинг энг зўр ёзувчилари гениал Пушкин ва гениал Толстой уз ҳалқи терихига мурожаат қилганларни ҳам бежиз эмас-да». 1.

О. Носировга ҳам тўла тааллуқли бу тарихий мавзуни ишонарли тарзда, бутун нафаси билан очиб бериб, китобхоннинг кўз олдида тўла гавдалантирганлиги мақтовга сазовор.

Асар қаҳрамонларидан Робия, Бектош ҳаёtlари аянчли туғаса ҳам оптимизм руҳи енгил кайфият тантана қиласи Мазкур саҳна асари О. Носировнинг драматик асар яратишидаги аниқ бир иқтидорга эга эканлигидан далолат беради.

Ҳали саҳна юзини кўрмаган «Билса ҳазил, билмаса чин» номли комедияси кучли сатирик ва юмористик оҳанг билан суғориган. Бу драма олимлар ва илмгоҳ талабалари ҳаётидан ҳикоя қиласи. Илм-фан, олий таълимда ҳукм сурисиб келган айрим иллатлар, кирдикорлар, олимлар ҳаракатидаги айрим ножӯя ҳатти-ҳаракатлар юмористик кулки остига олинади.

Комедиянинг ўзига хос услуги бор. Классик адабиётда учрайдиган, кўпчиликка маълум бўлган қаҳрамонлар номи билан аталган. Тоҳир ва Зуҳра исмли илмий ҳодимлар Алишер исмли аспираント ҳамда Гуди исмли студентка образлари жудаям жозибали чиқсан. Воеа ҳозирги кунларимизда содир бўлади. Асар, саҳна юзини кўрмаганлиги туфайли таҳлил этишини лозим топмадик

Умумай О Носиров, ўзининг драматургияда кучини синаб кўргани ва бу соҳада муваффақиятга эришган талантли драматург ҳамdir.

ФАСЛЛАРНИНГ ФАОЛИ, ФИДОИЛАРНИНГ ФИДОИСИ

Уи биринчи чақирик Узбекистон ССР. Олий Советининг ўн биринчи сессиясида 1989 йил 21 октябрда Узбекистон ССР-нинг Давлат тили ҳақидаги Конун қабул қилинди. Конуннинг 16-моддасида шундай дейилган, «Араб алифбосига асбсламган қадимиий узбек ёзувини ҳумумий таълим мактабларида, ўрта

1. Мажорат мантаби. Уздавнашр. Тошкент. 1962 йил. 199 бет,

максус ва олий ўкув юртларининг дарслар ўзбек тилида олиб бориладиган бўлимларида ўкув плани фанларидан бири сифатида ўқитилиши таълинланади. Ўзбекистон ССРда бу ёзувни ўрганишни истайдиганларга ҳар томонлама имконият яратилади. Бунинг учун тегишли илмий-педагогик кадрлар ва дарслер ҳамда методик қўлланмалари тайёрланади, қадимий ўзбек ёзувида адабий-тарихий ёдгорликлар, китоблар, газета ва журналлар нашр этилади».

Аввалинбор Наманған Давлат университети раҳбарияти, қолаверса, Тил ва адабиёт куллиётининг деканати, кафедраси ва унинг ўюшган жамоаси мазкур қонунни амалга оширишга астойдил бел боғлаб киришди. Бу соҳадаги масъулият ва куч фаолларнинг фаолијати фидойиларнинг фидойиси бўлган, университетда кўп йиллар ишлаб тажриба тўплаган, тилнинг табииати, психологиясини англаб, тушуниб етадиган, ҳормай-чарчамай иш юритадиган ходим зиммасига тушибиши кўзда тутилади. Ундаи кишини излаб топиш қийин бўлмади. Топилди. У ҳам бўлса Одилжон Носиров эди. О. Носиров қонун чиқса унинг бажариш, албатта, менинг чекимга тушади, дегандай обдан тайёрлаб юргандай тувлар эди. Мана шундай бўлса ҳам, бўлмаса ҳам унинг чекига тушди. Фақат бир нарса қилини қолди, холос. У ҳам бўлса енгни маҳкам шимариб, пешонани қаттиқ танғиб ишга тушиш эди. О. Носиров худди шу йўсунда иш бошлади. Уз атрофига жонкўяр, ҳалол, баобру фидойи одамларни тўплади.

Дадаҳон Эшондадаев, Муҳаммаджон Юсупов, Маҳмуджон Муҳиддинов, Абдулҳай Нишонов, Бойқўзи Турдалиев каби эски ўзбек ёзувининг камёб мутахассисларини тўплади. Уларнинг яқиндан берган амалий кўмаклари ва ташкилотчиликлари ўзининг самарасини намойиш қилди. Университет қошида Ҳўжалик ҳисобидаги Тиллар ва эски ўзбек ёзувини ўрганиш факультети иш бошлади. Бунда, шубҳасиз, шу факультет декани О. Носировнинг чин дилдан меҳнат қилганилиги аҳамиятли бўлди. Аммо уни ташкил этиш осонликча бўлмади. 1989 йилдаги катта лавозимда ўтирган кишилар орасида ҳадиксировчилар ҳам бор-эди. Ҳатто рўзномада эълон берилмоқчи бўлинганде, «Араб ёзувини» жумласини эълон текстига киритишига тиши-тироқлари билан қарши чиқишилар бўлди. Бунинг учун расмона гаплар кор қилмади. Туцунтиришу изоҳлар бефойда кетди. Фақат катта «жанг» қилиш билан голиб чиқилиб, эълон текстига ўша сўз киритилди. Бунда, албатта, ташкил куч—вилоят ҳокимининг ўринбосари

Дилшода Дадажонованинг хизмати катта бўлди. Анча-мунча эркакларга ўриак бўладиган дарақтада мардлик кўрсатди бу аёл. У кўпгина «идеолог»лар ҳужуми ва ҳуружидан факультетни бунёд этувчиларни сабот билан ҳимоя қилди. Неча-неча марта ўзини зарба остига қўйдию, бу факультетни ташкил этувчиларни шиддатли зарбалардан омон сақлаб қолди. Факультетнинг энг ишончли суюнчиғи бўлиб қолди. «Ҳамоюртларимиз бу ташкилотчи ва саботли аёлдан бошқа эзгу ишлари қатори бизнинг факультетимиз учун миннатдор бўлмоқлари керак.—дейди декан О. Носиров,—мен собиқ ўқувчи курсантларимиз ва жамоамиз номидан бу тиним билмас, вилоятимиз мадамияти, фанининг қатта жонкуярига самимий раҳмат дейман!»

Ҳозирги кунларда 500 дан ортиқ киши эски ўзбек ёзуви ва араб тилини қунт, қизиқиш билан ўрганаётир. Араб тилини ўрганиш ва ўргатишда ҳам жиддий ютуқ қўлга кирди. Үндан ортиқ мутахассис ўқитувчи мингдан ортиқ талабага Муҳаммад аллайҳиссалом тилини ва ёзувини қунт билан ўргатдилар.

—Мазкур илмгоҳларда дарс берувчи камёб мутахассислар—дейди О. Носиров биз билан сұхбатда.—ўзларига биз берадиган оз иш ҳақига қаноат қилиб ишлаб келишмоқда. Улар учун энг катта мукофот одамларнинг раҳмату ташаккури бўлиб келмоқда.

Эски ўзбек ёзувини ўрганиш бўйича 5000, нусхада дарслик нашр этилди. Дарслик ва қўлланмалар билан ҳам таъмий этилди.

Наманган вилоят «Умид» номли ёшларнинг илмий-техник ижодкорлик маркази томонидан чоп этилган «Эски ўзбек ёзувидан методик тавсиялар» бу соҳада олдинга ташланган дадил ва муҳим қадам бўлди. Тавсиянома бу соҳага қизиқсан кишиларнинг талабини қондирища жиддий роль ўттайди. Унинг мақсад ва вазифалари шундай баён этилган: «Китобда,—дейилади «Сўз боши»да,—ҳар бир ҳарф ўрганилгач, бажариладиган машқлар ўрин олган. Алифбе ўрганилгунча бўлган ҳамма машқлар насх ёзувида берилди; бунда алиф ҳарфи бошқа ҳарфларнинг ёзилиш ўринин аниқлаш учун меъбр вазифасини бажарди. Шунинг учун ҳам ҳар бир ҳарф ёки сўзи ёзишдан олдин қатор бошига алиф ҳарфи ёзиб қўйилади.

Китоб уч мантиқий қисмдан иборат этиб тузилди:

Кириш қисм «Сўз боши»дан «Эски ўзбек алфавити» жидвалигача бўлиб, ҳарф ва сўзлар катаклар ичига ёзилади.

Китобнинг иккинчи қисми «Абжад ҳисоби» темасидан ий-

рим сўзлар таркибидағи унлиларниң ифодаланиши бўйича қисқа таблицагача бўлган материални ўз ичига олади.

Учинчи қисм эса мустақил ўқиш ва машқлар учун ҳозирги ёзувдаги текст, содишириш тексти, насх ва настаълиқ, ёзувидалар ва насх, настаълиқ ёзувларини қиёслаш учун танланган текстлардан иборат».

Шу кунларда факультет коллективи араб тили дарслиги, арабча-ўзбекча луғат ва кўплаб кўргазмали қуроллар яратиш устида қизғин иш олиб бормоқда.

Факультет ташкил этилгач, Наманган, Уйчи, Чорток, Янгицўргон, Чуст, Поп районларида унинг филиаллари очилди. У ерлардаги бу филиаллар кейинчалик мустақил курсларга айланди. Оқибатда, мактабларда араб ёзувини ўрганиш республика бўйича биринчи бўлиб бизнинг вилоятимизда бошлианди. Чунки О. Носиров раҳбарлигидаги бу факультет жуда тез вақт ичидан вилоятимиз мактаблари учун етарли даражада мутахассислар тайёрлаб улгурган эди.

Факультетнинг истиқболи порлоқ. Биз унга янги-янги муваффақиятлар тилаймиз.

Яқинда факультет базасида шундай янгилик яратилди. Турк клуби ташкил этилди. «Замон» рӯзномаси ўзининг 1993 йил 1—15 февралдаги 13-сонида бу ҳақида қизиқарли маълумотни ёритди, 1992 йилда Наманган Давлат дорилфунунида ташкил этилган «Турк клуби»ни зиёрат қилиб,—дейди хабарнома муаллифлари,—клуб раиси профессор Одилжон Носир ўғлидан клуб ва унинг ишлари ҳақида маълумот олдим. Президентимиз И. А. Каримов Турк клубининг фахрий раиси эканлигини билдирган профессор Одилжон Носир ўғли: «Клубимизда Туркия тарихи, жўғрофияси, адабиёти, маданияти ва бугунги ҳаёти тўғрисида китоблар бор. Ундан ташқари Туркия билан турк жумҳуриятларининг иқтисодий, сиёсий ва адабий алоқалари ҳақидаги русча ва ўзбекча турк ёзувларининг асарлари ҳам кўп. Яна Туркиядаги мактаблар ҳақида ва Туркия дорилфунунларида қандай таълим берилиши тўғрисидаги рисолаларимиз ҳам бор. Бу клубни талабаларимиз Туркия ҳақида ҳар соҳада билимли бўлсинлар ва Туркияни яхши билсинлар, деб ташкил этдик. Талабаларимиз турк адабиёти йўналишида имтиҳонлар утказдилар. Дарсларда муваффақият қозонган ва турк маданиятини яхши билган талабаларимизни Туркияга ҳам юбормоқчимиз. Ундан ташқари бир жарida чиқаришни мўлжалламоқдамиз»,—деди.

Турк, Құдайда мустақиль, Ҳазбекистон билан Түркіяни ҳам чиройли ба-роқлари ҳам турибди.

Түрк клуби Одилжон Носировнинг ташаббускорлиги ва фидоийлиги орқасида бунёд бўлди. Кимки у ерга кирса гўё Түркиядаги маданий-адабий марказлардан бирига кириб қолгаңдай ўзини ҳис қиласди.

ХОТИМА

Професор А. Ҳ. Ҳайитметознинг яхшигини шундай тани бор: «Ҳар бир улуғ шоир ёки ёзувчи, олим ва санъаткор айни замонда инсондир. Шунинг учун бундай ижодкорларнинг асарларини ўқиш, ўрганиш, билан чекланиб қолмасдан, уларнинг ҳаётини ижоди билан қўшиб ўрганиш керак». 1. Бунда бадиий асарни, илмий ишни вужудга келтирувчи адиллар шахсијати, ибратли ҳаёти, фикрлари, ўйлари, мулоҳазалари, иштилиши, ижод жабхасидаги чеккан азоб-ўқубати, ҳаловатию, беором тун-кунларини ўрганиш алоҳида аҳамият касб этади. Ижодкорнинг қандай киши эканлари, вужудга келтирган асарлари, қилган ижодий ишлари, режалари билан изоҳланади. Шундай экан адабиётга, адабиётни ўқитиш, тарғиб этишига бутун умрининг ярмидан қўргонини сарфлаб, шу йўлда мардонавор хизмат қилаётган Одилжон Носировни ижоди билан қўшиб ўрганишни ёритдик. Бу ҳам амалий, ҳам назарий аҳамият касб этади. Бу эса ҳар бир талабани, ўқувчини, адабиёт муҳлисини инсонни улуғлаш, унинг имонли, адолатли ўз ҳак-хуқуқларини эътироф этувчи сифатида тарбиялашга, улкан ҳисса қўшади, устозга ҳурмаат, меҳр-шафқатли бўлишга ўндайдиа.

1. «Ҳаётбахш чашма». Ф. Ғулом номидаги адабинёт ва санъат нашриёти. Тошкент, 1974 йил, 76-бет.

Ушбу рисолани нашр этишда қоғоз тақчиллигини ҳисобга олиб сарф-ҳаражат учун маблағ ажратиб берган «Чортой» жамоа хўжалиги раҳбарияти ва унинг раиси, Наманған вилоят Кенсаили ионби Турдиали Жумабоевга самимий миннатдорчиликимизни изҳор этамиз.

Ж. РАҲИМОВ.

«О. НОСИРОВНИНГ ҳаёти ва ижоди»

Муҳаррир: С. Файбуллаев,

Техн. муҳаррир: С. Раҳмонов.

Теришга берилди. 4.01.93 й. Босишга рухсат этилди. 28.06.93 й. 1723-буюртма Қоғоз ҳажми 60x84. 2000 нусхада. 2,5 босма табоқ

НАРХИ КЕЛИШИЛГАН ҲОЛДА.

Чортой районлараро босмахонасида юқори босма усулида босилди. М. Тожиддинов номли кўча, З-уй,

